

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ О.О.Шеремет

_____ С.О.Гуткевич

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

на тему: «Розвиток галузей економіки: України та

Німеччини»

Виконала

здобувач 4 курсу, групи МЕ 4-8а

Анастасія Олександрівна Павленко

Керівник д.е.н., проф.

_____

Світлана Олександрівна Гуткевич

Рецензент

_____

Засвідчую, що в цій дипломній
роботі немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних
посилань
здобувач _____

Анотація

Дипломна робота на тему: «Розвиток галузей економіки: Україна та Німеччина». Виконала студентка МЕ-4-8а Павленко Анастасія Олександрівна. Керівник роботи професор, кандидат економічних наук Гуткевич Світлана Олександрівна.

Бакалаврська робота складається з титулки, анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел та додатків. Загальний об'єм складає 86 сторінок, а також включає 21 таблиць та 28 рисунків.

В першому розділі «Стан розвитку економіки країн: України та Німеччини» надано характеристику природних умов: України та Німеччини, дано аналіз галузей економіки України, визначено пріоритетні галузі економіки Німеччини.

В другому розділі «Аналіз галузей економіки України та Німеччини» проаналізовано аграрний сектор як привабливу галузь економіки України, дано аналіз особливостям розвитку галузей економіки Німеччини, проведено порівняльний аналіз економічної діяльності в Україні та Німеччині.

В третьому розділі «Перспективи розвитку економік країн: України та Німеччини» визначено перспективи розвитку німецько-українського співробітництва на базі європейського досвіду Німеччини, проаналізовано міжнародний досвід Німеччини як напрям розвитку економіки України.

Ключові слова: економіка, розвиток галузей економіки, аналіз України та Німеччини, міжнародне співробітництво, розвиток галузей економіки в Україні, німецький досвід розвитку, аграрний сектор.

ABSTRACT
to bachelor's degree work on the topic:

«Economic industries` development: Ukraine and Germany»

The **bachelor's** work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used. The work contains 21 tables, 28 figures, the number of sources used - 61.

Keywords: economy, economic development, economic industries, international partnership, industries` economic development in Ukraine, analysis of economic industries in Germany, Germany economic experience, agrarian industry.

The actuality of the topic. Economic development is one of the most important areas of social progress, because the economy creates the material base for all other spheres of human activity. Lack of economic development means stagnation and degradation of the whole society. The development of economic sectors is important for the country`s economic development and for competitiveness in the international environment. It has been proven that a country with strong and developed industries exhibits higher rates of economic growth, higher national income and higher standards of living for its population. Internationalization has played an important role in improving the economic conditions of various countries, such as Germany and Ukraine. With the introduction of more industries, foreign exchange earnings will increase - exports will increase and imports will start to decline. The flow of cash will increase and the self-sufficiency of the State will increase.

The internationalization of economic relations is strongly influenced by the processes of globalization and the deepening of regional-continental and world economic integration in various forms, with the changing role of individual countries in the international division of labour and their increasing importance in the system of international relations. This makes it necessary to study scientifically and practically the countries` economies, especially those who are leading in the world economy.

Germany has a high level of economic development and is a leader in the European Union and the world. Priority industries: fuel and energy industry, metallurgical industry, engineering industry, chemical and petrochemical industry, wood processing industry, food industry, light industry. A highly developed agricultural sector that specializes in dairy and pig farming.

The topic's relevance is enhanced by the importance of mutual partnership between Germany and Ukraine. Germany is a priority area of economic interest as an active participant in international economic relations. German experience in regulating the economy can be useful for Ukraine in organizing and managing the most important branches of the economy and in implementing programmes within the framework of the concept of economic development when selecting and applying the most effective economic mechanisms.

The purpose and objectives. The purpose of the qualification work is to solve the economic development prospects based on economic industries development analysis' in Ukraine and Germany.

The main tasks of the bachelor's degree work:

- natural conditions in Ukraine and Germany are described;
- Ukraine's economic sectors are analyzed;
- priority sectors of the German economy have been identified;
- the agricultural sector as an attractive sector of the Ukrainian economy has been analyzed;
- specific features of the German economy development are analyzed;
- comparative analysis of economic activities in Ukraine and Germany is done;
- the prospects for the development of German-Ukrainian cooperation have been determined on the basis of the European experience of Germany;
- the international experience of Germany as a Ukraine's economy development direction is analyzed.

The object of the bachelor's degree work is economic activities of Ukraine and Germany.

The subject of the bachelor's degree work is economic industries' development: Ukraine and Germany.

Methods of analysis. Monographic; statistical method: tabular, graphical, series of dynamics, method of comparison; abstract-logical methods.

Structure of the paper. The work consists of an introduction, three chapters, conclusions to the chapters, general conclusions and sources of literature. The introduction defines the purpose of the thesis, the object and subject of the thesis. The first section identifies natural conditions in Ukraine and Germany are described, Ukraine's economic sectors are analyzed, priority sectors of the German economy have been identified. The second section analysis the agricultural sector as an attractive sector of the Ukrainian economy has been analysed, specific features of the German economy development are analyzed, comparative analysis of economic activities in Ukraine and Germany are done. The third section identifies the prospects for the development of German-Ukrainian cooperation have been determined on the basis of the European experience of Germany, the international experience of Germany as a Ukraine's economy development direction is analyzed.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТАН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН: УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ.....	8
1.1. Природні умови України та Німеччини.....	8
1.2. Характеристика економіки України.....	12
1.3. Пріоритетні галузі економіки Німеччини.....	21
Висновки розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ.....	34
2.1. Аграрний сектор як приваблива галузь економіки України.....	34
2.2. Особливості розвитку галузей економіки Німеччини.....	46
2.3. Порівняльний аналіз галузей економіки країн: України та Німеччини ...	56
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІК КРАЇН: УКРАЇНА ТА НІМЕЧЧИНА.....	66
3.1. Вплив міжнародного досвіду Німеччини на розвиток економіки України.....	66
3.2. Аграрний сектор як пріоритетна галузь економіки: України та Німеччини	78
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	90
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми. Економічний розвиток є одним з найважливіших напрямків суспільного прогресу, бо економіка створює матеріальну базу для всіх інших сфер людської діяльності. Недостатній економічний розвиток або просто його відсутність означає застій і деградацію всього суспільства. Розвиток галузей економіки має велике значення для економічного розвитку країни та конкурентоспроможності у міжнародному середовищі. Доведено, що країна з потужно-розвиненими галузями економіки демонструє більш високі темпи економічного зростання, підвищення національного доходу і підвищення рівня життя населення. Інтернаціоналізація зіграла важливу роль в поліпшенні економічних умов різних країн, таких як Німеччина і Україна. З впровадженням все більшого числа галузей промисловості обсяг валютних надходжень збільшиться - обсяг експорту зросте, а імпорт почне скорочуватися. Приплив готівки збільшиться, а самозабезпеченість держави зросте.

Інтернаціоналізація економічних зв'язків - потужно розвиваються під впливом процесів глобалізації, поглиблення регіонально-континентальної та всесвітньої економічної інтеграції в різних формах, супроводжуються зміною ролі окремих країн у міжнародному поділі праці та зростанням їх значення в системі світогосподарських зв'язків. Це обумовлює актуальність вивчення в науковому та практичному плані економік країн, особливо тих з них, які є провідними у світовій економіці.

Німеччина – має високий рівень економічного розвитку та займає провідні місця в ЄС та світі. Пріоритетні галузі: паливно-енергетична промисловість, металургійна, машинобудування (електротехніка, приладобудування, верстатобудування, радіоелектроніка, автомобілебудування, суднобудування), хімічна і нафтохімічна промисловість, деревообробна, харчова, легка промисловість. Високо розвинений аграрний сектор, який спеціалізується на молочному тваринництві та свинарстві.

Актуальність теми посилюється значимістю взаємного партнерства Німеччини та України. Німеччина представляє собою пріоритетну зону економічних інтересів так, як країна - активний учасник міжнародних економічних відносин. Німецький досвід регулювання економіки може бути корисний для України в питаннях організації та управлінні найважливішими галузями економіки, реалізації програм в рамках концепції соціально-економічного розвитку економіки при виборі та застосуванні найбільш ефективних економічних механізмів.

Мета кваліфікаційної роботи. Визначити перспективи економічного розвитку на основі аналізу розвитку галузей економіки України та Німеччини.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні завдання:

- надано характеристику природних умов: України та Німеччини;
- дано аналіз галузей економіки України;
- визначено пріоритетні галузі економіки Німеччини;
- проаналізовано аграрний сектор як привабливу галузь економіки

України;

- дано аналіз особливостям розвитку галузей економіки Німеччини;
- проведено порівняльний аналіз економічної діяльності в Україні та Німеччині;
- визначено перспективи розвитку німецько-українського

співробітництва на базі європейського досвіду Німеччини;

- проаналізовано міжнародний досвід Німеччини як напрям розвитку економіки України.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є економічна діяльність України та Німеччини.

Предметом кваліфікаційної роботи є розвиток галузей економіки України та Німеччини.

Методи аналізу. Монографічний, статистичний: табличний; графічний; рядів динаміки; порівняно аналізу; абстрактно-логічний; метод моделювання.

Інформаційна база. Нормативно-законодавча база України, дані Держкомстату, підручники, навчальні посібники, монографія, наукові статті.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота виконана на 90 сторінках. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та з джерел літератури. Має 21 таблиць, 28 рисунків, 61 використаних джерел.

В вступі визначено мету дипломної роботи, об'єкт та предмет дипломної роботи. В першому розділі визначено надано характеристику природних умов: України та Німеччини, дано аналіз галузей економіки України, визначено пріоритетні галузі економіки Німеччини. В другому розділі проаналізовано аграрний сектор як привабливу галузь економіки України, дано аналіз особливостям розвитку галузей економіки Німеччини, проведено порівняльний аналіз економічної діяльності в Україні та Німеччині. В третьому розділі визначено перспективи розвитку німецько-українського співробітництва на базі європейського досвіду Німеччини, проаналізовано міжнародний досвід Німеччини як напрям розвитку економіки України.

РОЗДІЛ 1

СТАН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН: УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

1.1. Природні умови України та Німеччини

Нами розглянуто природно-кліматичні умови країн, які є об'єктами аналізу: Україна та Німеччина. Україна в масштабах Європи - це одна з великих держав по території, населенню, природним ресурсам. Україна розташована в південно-східній частині Європи. Деякі географи вказують положення України в «Центрально-Східній» Європі. Межує Україна з Білоруссю на півночі, з Росією на північному сході і сході, на заході - з Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною та Польщею. На півдні України омивається водами Азовського і Чорного морів. В цілому політико-географічне положення України сприятливе. Є хороші передумови для економічного співробітництва [32].

Ускладнюється політико-географічне положення країни деякими невирішеними проблемами. Найголовніша сьогодні проблема - це різке погіршення відносин з Росією, невирішеність політичних питань по Криму і Донбасу. Деякі територіальні претензії висловлює і Румунія (з приводу Північної Буковини, Південної Бессарабії і острова Зміїний). Перетворення України в «гарячу точку» планети істотно гальмує економічний розвиток країни і негативно позначається на її політичному іміджі.

Транспортно-географічне положення України дуже вигідне. Через її територію проходять транспортні шляхи, що з'єднують країни Європи і Азії. Саме через територію нинішньої України пролягав в давнину знаменитий «шлях із варяг у греки».

Дунай і Дніпро це важливі транспортні артерії, що сприяють розвитку міжнародного співробітництва. Територію країни перетинають 10 міжнародних залізниць, автомобільні магістралі, магістральні нафто- і газопроводи. Україна має 19 морських портів, через які здійснюються сполучення з багатьма країнами світу. Діють поромні переправи в Болгарію, Грузію.

Територія України знаходиться на півдні Східно-європейській частині. На більшій частині України панує рівнинний рельєф. Горбистими рівнинами зайнято 95% площі країни [53]. На заході знаходяться молоді середньовисокі гори Карпати, а на крайньому півдні Кримського півострова - молоді Кримські гори. Умови рельєфу і тектонічної будови сприятливі для економічної діяльності населення. Клімат на території України - помірно-континентальний.

Континентальність клімату наростає з північного заходу на південний схід. Причина полягає в особливості циркуляції повітряних мас.

Територією країни протікають такі великі річки, як Дніпро, Дністер, Сіверський Донець, Південний Буг. Україна виходить до Кілійського гирла Дунаю. Озера України невеликі, мають різне походження. Ґрунти України різноманітні. Найпоширенішими ґрунтами є чорноземи. Вони складають майже 70% всіх ґрунтів країни. Це дуже родючі ґрунти і одне з головних природних багатств країни. Ліси займають незначну площу. Вони поширені на півночі країни і в гірських районах. В Україні ростуть мішані та широколисті ліси. Центр України це лісостеп, степові райони розташовані, також, на півдні країни [54].

Україна розвивалася за рахунок власних корисних копалин, які послужили основою для формування багатогалузевої промисловості країни. Площа сільськогосподарських угідь України становить 42,7 млн. Серед них: 76% - орні землі (32,5 млн га), 13% - пасовища (5,4 млн га), 6% - луки (2,4 млн га), 2% - багаторічні рослини (0,9 млн га). Сільськогосподарські угіддя в Україні включають оброблювані землі (зернові, технічні культури, фураж, картопля і овочі, парові), сади, виноградники, луки і пасовища [25]. Україна багата чорноземом, одним з найбільш родючих ґрунтів у світі. 28% світових ресурсів

чорнозему розташовані на території України. Чорнозем, що містить дуже високий відсоток гумусу (від 3% до 15%), фосфорні кислоти, фосфор і аміак, займає 41% загальної площі України і навіть більшу частину її сільськогосподарських земель (54%) і орних земель (58%). Україна має сприятливий клімат для широкомасштабного сільського господарства, багаті сільськогосподарські ґрунти і доступ до рясних земельних і водних ресурсів.

Також, як показав аналіз Україна має сприятливий клімат для широкомасштабного сільського господарства, родючих сільськогосподарських земель і доступу до багатих земельних і водних ресурсів.

Площа сільськогосподарських угідь України становить 42,2 м² га, що становить 70% від загальної площі країни. З них 32,5 м² га є орними землями (76% сільськогосподарських земель), 5,4 м² - пасовищами (13%), 2,4 м² - луговими угіддями (6%), 0,9 м² - багаторічними насадженнями (2%) [25]. Площа орних земель України становить 30% від площі Європейського Союзу і 2,1% від загальної площі орних земель в світі (додаток А).

Німеччина як країна-об'єкт аналізу розташована в центрі економічнорозвинутого району Європи, місця, де перетинаються найбільші транспортні і торговельні шляхи світового значення. Країна має вихід до Балтійського і Північного морів, що зміцнює зовнішні торгово-економічні зв'язки країни [5].

Природний рослинний покрив країни практично знищений, так як велика частина земель була розорана. Основна частина лісів зосереджена в Середньонімецьких горах. У лісах ростуть сосна, ялина, бук, береза, дуб, граб. По долинах річок зустрічаються заплавні ліси з тополі і верби. Соснові і листяні ліси збереглися в районі низовин. У горах зростає ялина і ялиця. У високогір'ї розкинулися альпійські луки.

З півночі на південь в території Німеччини проявляється наступні види рельєфу: низовини, середньовисокі гори і альпійське високогір'я. Кліматичні умови перехідні від морських до помірно-континентальних.

Середня температура в січні на рівнинах складає від -4 до -2°C , в горах до -5°C , в липні-серпні на рівнинах температура дорівнює $+16/+24^{\circ}\text{C}$, а у високогір'ї до $+15^{\circ}\text{C}$. Кліматичні умови в країні нестабільні і можуть значно змінюватися під впливом холодних повітряних мас з Північного полюса або під впливом м'яких течій з Атлантичного океану.

Середньорічна кількість опадів по країні становить 600-700 мм. В горах їх кількість збільшується до 1000-1200 мм. На узбережжі і в горах часто спостерігаються тумани. Часті повені, викликані бурхливим таненням льоду і снігу в горах і дощами.

Природні ресурси Німеччини обумовлені рельєфними і кліматичними особливостями країни.

Корисні копалини. Країна багата кам'яним вугіллям (Рурський та Саарський басейни), бурим вугіллям (східні регіони). Є уранові родовища: калійної і кухонної солі. Залізної руди, руд кольорових металів, нафти і природного газу мало [56].

Водяні ресурси. Всі річки країни протікають на північ, пов'язуючи внутрішні райони з морем. До найбільших річках відносяться: Ельба, Одер, Рейн, Рур, Везер. До Чорного моря несе свої води Дунай. Річки повноводні, рідко замерзають, з'єднані між собою каналами. Балтійське і Північне моря з'єднані Кільський каналом. Найбільш велике озеро - Боденське. У Шварцвальді багато мінеральних джерел. До великих озер відносяться Боденське озеро, Мюрітц, Тегернзее, Аммерзее, Штенбергзее. У Кнайпп, Бад Хонеф, Ноенхоннеф знаходяться мінеральні джерела. Знамениті Аахенські мінеральні води.

Лісові ресурси. Лісові масиви займають третину території країни. Основна частка - хвойні ліси. Найбільші Тюрингенський і Баварський ліси. Рослинництво орієнтоване на вирощуванні зернових культур (пшениця, ячмінь та ін.), картоплі, цукрових буряків. Основні морські порти: Бремен, Гамбург, Бремерхафен, Любек, Вільгельмсхафен, Росток - Варнемюнде. Німеччина відіграє значну роль в світовій економіці і політиці.

1.2. Характеристика економіки України

Аграрний сектор економіки є привабливим і пріоритетним, так як природно-кліматичні умови сприятливі для економічного розвитку та міжнародного співробітництва.

У таблиці 1.1 представлені показники економічного і соціального розвитку України, порівнювані зі світовими показниками, які представляють економічний стан країни.

Таблиця 1.1

Порівняльні показники розвитку світової економіки та України

Показники	Максимально допустиме значення в світовій практиці	Значення показника в Україні 2020 році	Ймовірні соціально-економічні наслідки для країни
Зростання промислового виробництва, %	30-40	-2,1	Деіндустріалізація
Частка в експорті продукції обробної промисловості, %	45	19	Сировинна структура економіки
Частка в експорті високотехнологічної продукції, %	20	5,5	Відсутність інноваційно-технологічного розвитку
Розорювання земель, %	40	84	Деградація земельних ресурсів
Частка іноземного капіталу в загальному обсязі банківського капіталу країни, %	30	39,6	Відтік капіталу з фінансової системи країни
Фінансування науки, % ВВП	2	0,16	Деградація суспільства

Співвідношення доходів 10 % найбільш багатих і 10 % найбідніших громадян (Коефіцієнт Джині)	1:20	1:40	Зростання соціальної напруженості
Частка населення, що живе за межею бідності, %	10	60	Люмпенізація населення
Мінімальний рівень погодинної зарплати, дол. США	3	0,71	Руйнування трудового потенціалу
Рівень безробіття, з урахуванням латентної, %	8	10	Зростання знедолених категорій населення

Джерело: розраховано на основі даних [7]

Так, аналіз динаміки розвитку галузей економіки протягом останніх 2012-2020 рр. України показав, що:

- знос основних фондів в цілому по країні досяг 87%;
- в 1,5 рази зменшився ВВП на душу населення (з 3,9 тис. дол. США до 2,9 тис. дол. США), за яким Україна посіла останнє місце в Європі, опустившись нижче Молдови;
- рівень прямих іноземних інвестицій (далі ПІІ) скоротився в 5,5 рази (з 8401 до 1526 тис. дол. США);
- в 1,5 рази скоротився експорт товарів і послуг (з 82,3 млрд до 59,2 млрд дол. США);
- з 19,1% до 11,7% скоротилася частка експорту продукції машинобудування в загальному експорті товарів (з 12,9 млрд до 5 млрд дол. США);
- близько 70% експорту товарів складають: сільськогосподарська продукція, мінеральні продукти, окремі види хімічної продукції, деревина, сировина для легкої промисловості і металургійна продукція. Рівень експорту високотехнологічної продукції має тенденцію до зниження;

- частка сукупних національних витрат на НДДКР в ВВП (наукоємність ВВП) знизилася з 2,4 % в 1991 році до 0,45% в 2019 році. Це значно менше, ніж в розвинених і навіть в деяких країнах, що розвиваються;
- частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції скоротилася з 2013 по 2020 рр. майже в п'ять разів - з 3,3% до 0,7%.

Збільшення обсягів зовнішньої торгівлі характеризує розвиток економіки України. Україна має конкурентоспроможні технології в аерокосмічній галузі, суднобудуванні, виробництві нових матеріалів, біотехнології.

За проаналізований період - січень-серпень 2019 році зовнішня торгівля товарами характеризувалася наступними показниками:

- експорт товарів: 37679,5 млн дол. США (93,2% від показника за аналогічний період 2018 р.)
- імпорт товарів 36513,6 млн дол. США (76,5% від показника за аналогічний період 2018 р.);
- сальдо торгівлі товарами +1165,8 млн дол. США (за січень-серпень 2018 р. -7396,6 млн дол. США) [4].

Зовнішня торгівля послугами за 2020 рік:

- експорт послуг: 15,6 млрд дол. США;
- імпорт послуг 6,9 млрд дол. США;
- сальдо торгівлі послугами +8,7 млрд дол. США.

В таблиці 1.2 представлено загальні показники зовнішньоекономічної діяльності України за період 2010-2020 рр.

Таблиця 1.2

Динаміка показників торгівлі України, млрд дол. США, 2010-2020 рр.

Рік	Експорт товарів	Темп росту, %	Експорт послуг	Імпорт товарів	Темп росту, %	Імпорт послуг
2008	66,95	-	-	85,53	-	-

2009	39,70	-40,7	-	45,43	-46,9	-
2010	50,74	+27,8	12,32	60,35	+32,8	5,47
2011	67,59	+33,2	11,94	81,04	+34,3	5,42
2012	67,78	+0,28	14,18	83,13	+2,6	6,21
2013	62,31	-8,07	14,09	75,84	-8,8	6,65
2014	53,90	-13,5	14,23	54,43	-28,2	7,52
2015	38,12	-29,3	11,52	37,51	-31,08	6,37
2016	36,36	-4,6	9,73	39,25	+4,6	5,52
2017	43,26	+18,9	9,87	49,6	+26,4	5,32
2018	47,33	+9,4	10,71	57,18	+15,3	5,47
2019	50,05	+5,7	11,64	60,8	+6,3	6,31
2020	49,22	-1,7	15,62	54,09	-11,03	6,94
2020 до 2008	-	-26,5	-	-	-36,7	-

Джерело: розраховано на основі даних [4]

Аналіз даних таблиці 1.2 показав, що експорт товарів досяг свого максимального значення у 2012 році – 67,78 млн дол. США, а експорт послуг у 2020 році – 15,62 млн дол. США. Імпорт товарів у 2008 році був максимальним – 85,53 млн дол. США, а імпорт послуг у 2020 році – 6,94 млн дол. США. Темп росту експорту товарів з 2008 по 2020 рік є від’ємним – 26,5%. Це свідчить про зменшення обсягів експорту та зменшення надходжень до економіки країни.

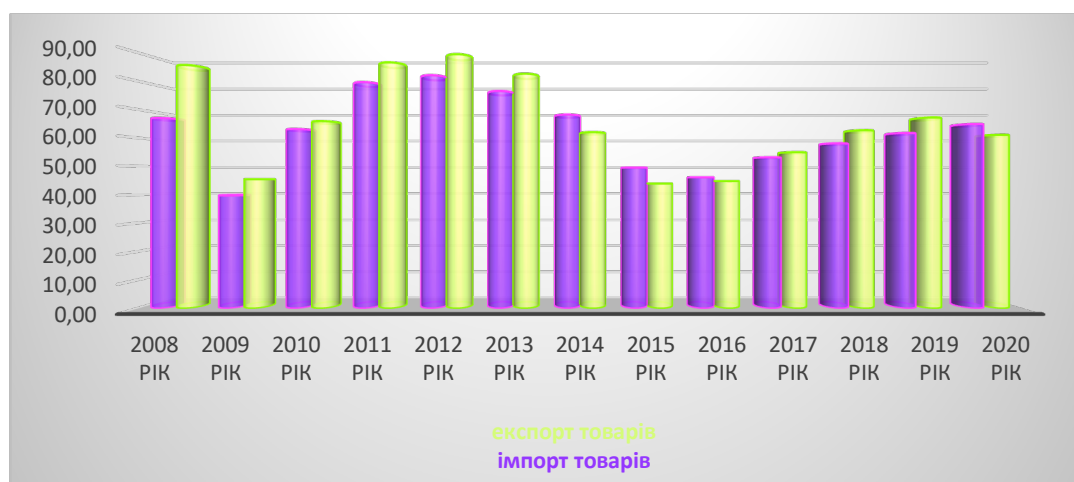

Рис. 1.1 Порівняльний аналіз динаміки експорту/імпорту товарів та послуг України, 2008-2020 рр.

Джерело: розроблено на основі даних [4]

Порівняльний аналіз галузевої структури експорту України в 2018-2019 рр. показав, що імпортовані продовольчі товари і сільськогосподарська продукція, мінеральні продукти та паливно-енергетичні товари превалюють над експортними позиціями протягом ряду років (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Структура експорту товарів з України в галузевому розрізі, 2018-2019 рр.

Галузь	2018		2019	
	Вартість, млн дол.	Структура, %	Вартість, млн дол.	Структура, %

Продовження табл. 1.3

Всього	43,26	100	47,34	100
Продовольчі товари та сільськогосподарська продукція	17,76	41	18,61	39,3
Мінеральні продукти	3,16	7,3	3,48	7,4
Паливно-енергетичні товари	0,79	1,8	862	1,8
Продукція хімічної промисловості, каучук	2,22	5,1	2,56	5,4
Шкіряна сировина, хутро та вироби з нього	0,15	0,4	0,16	0,3
Деревина та целюлознопаперові вироби	1,72	4	2,04	4,3
Текстиль, текстильні вироби, взуття	0,94	2,2	1,05	2,2
Вироби з каменю, скла, кераміка	0,36	0,8	0,40	0,9
Метали та вироби з них	10,12	23,4	11,63	24,6
Машини, обладнання та транспорт	5,05	11,7	5,47	11,6
Інше	0,98	2,3	1,04	2,2

Джерело: [55]

Згідно з даними Національного банку України, основним фактором зростання експорту в 2019 році став приріст експорту продовольчих товарів на 19% (в 2018 р - на 4,8%) за рахунок високого експорту зернових (зріс на 33,1%) [44].

Аналіз показав, що експорт мінеральних продуктів (в т. ч. залізної руди) в 2019 році збільшився на 13,5% в порівнянні з 2018 роком (в 2018 році - на 10,4% проти 2017 р.); продукція машинобудування - на 13,6% (в 2018 році - на 4,8%); промислових виробів - на 7,4% (в 2018 році - на 13%).

Негативною тенденцією в 2019 році стало скорочення експорту чорних і кольорових металів, а також продукції хімічної промисловості, деревини та виробів з неї.

Даний показник в 2019 році скоротився на 12,3% в порівнянні з 2018 роком (в 2018 році він зріс на 15,3% в порівнянні з 2017 роком), експорт продукції хімічної промисловості - на 8,8% (в 2018 році виріс на 16%), деревини та виробів з неї - на 9,4% (в 2018 році виріс на 19,3%).

При порівнянні загальних показників 2013-2019 рр. відзначається, що в 2019 році вдалося поліпшити показники в таких сегментах експорту як: продовольчі товари, сільськогосподарська продукція, шкірсировина, хутро та вироби з нього.

В контексті аналізованих показників нами підкреслюється необхідність оцінки даних з експорту високотехнологічної продукції, такої як двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни. У 2019 році позиція Україна опустилася до 25 місця із загальним обсягом поставок в 301 млн дол. США. У 2018 році експорт з цієї позиції становив 435 млн дол. США, тобто зниження відбулося майже в півтора рази. При порівнянні більш ранніх показників нами відзначається, що в 2013 році поставки двигунів склали 1,059 млрд дол. США - тобто в 3,5 рази більше, ніж в 2019 році.

На дві позиції вище (на 23-й) в переліку поставок знаходяться телефони і відеотелефони - в 2019 р. вони експортовані в обсязі 306 млн дол. США, що на 70 млн дол. США більше, ніж роком раніше.

Згідно з наведеними даними, найбільше зростання експорту в 2019 р. спостерігався по позиціях сировини і напівфабрикатів первинної переробки.

У таблиці 1.4 представлений рейтинг країн-імпортерів українських товарів в 2019 р. на основі проведеного аналізу.

Таблиця 1.4

Країни-імпортери українських товарів в 2019 році, млрд дол. США

Країна	Обсяг експорту	Частка в загальній структурі, %
Німеччина	2,208	4,7
Росія	3,654	7,7
Польща	3,256	6,9
Італія	2,628	5,6
Турція	2,352	5,0
Китай	2,2	4,7
Індія	2,176	4,6
Нідерланди	1,603	3,4
Єгипет	1,557	3,3

Джерело: [8]

Так, в 2019 році збільшився експорт до країн Азії на 1,5 млрд дол. США або на 11% в порівнянні з 2018 р., а їх частка в загальному експорті товарів з України збільшилася до 33% (в 2018 р. вона становила 31,6%). Частка країн ЄС - зменшилася до 37,2% (в 2018 р - 37,6%).

Основним ринком збуту українських товарів в 2019 році році став Китай. [44] Продажі збільшилися на 76,1%. Експорт в КНР представлений трьома векторами: перший - це залізна руда (33,8% в структурі експорту), з якої китайці роблять металопродукцію. Її поставки зросли майже вдвічі (+90,1%), що виглядає не дуже добре на тлі занепаду у вітчизняній металургії; другий - це

зернові (23,4% в структурі), експорт яких за 10 місяців збільшився на 56,9%. Третій - це соняшникова олія (21,5% в структурі), продажі якого в Китай підскочили вдвічі (+101,8%). Формально це, звичайно, готовий продукт, але за фактом витримка насіння формує дуже низьку додану вартість.

В структурі імпорту найбільше переважає машини, устаткування і транспортні засоби – закупила на 17,4 млрд дол. США, паливно-енергетичних товарів на 13,5 млрд дол. США, продукції хімічної промисловості на 10,6 млрд дол. США.

Сучасний стан структурних трансформацій в національній економіці презентує основу порівняння з відповідними показниками структурного розвитку постіндустріальних економік, нормативними значеннями економічної безпеки відповідно до методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України представлені у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Порівняльна характеристика відповідності структури економіки України оптимальним критеріям розвитку

Тип структурного розподілу	Складові структури	Нормативні значення постіндустріальних економік	Фактичні значення в економіці України
Галузева структура національної економіки	Переробна промисловість	20	14.3
	Фінансова сфера	25	3.2
	Сфера послуг, крім фінансових	22	59.6
	Решта секторів економіки	33	37.2
Технологічна структура промислового виробництва	Високотехнологічні виробництва	20	4.4
	Середньотехнологічні виробництва	30	33.1

	Низькотехнологічні виробництва	20	24.6
	Ресурсоємні сектори промисловості	30	37.9

Джерело: [30]

Аналіз таблиці 1.5 показав, що поточна структура вітчизняної економіки недостатньо стійка до кризових викликів та має низьку конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі.

1.3. Пріоритетні галузі економіки Німеччини

Економіка Німеччини є найбільшою економікою Європейського Союзу, а також є найбільш стійкою системою економічних зв'язків. Німеччина має конкурентні переваги в усіх галузях економіки, в тому числі в автомобілебудуванні, електротехніці і виробництві медичної техніки, хімічної та фармацевтичної промисловості, виробництві сільгосптехніки, обладнання для харчової промисловості.

Економіка Німеччини займає 4 місце, в 2020 році, серед всіх світових економік по рівню Валового Внутрішнього Продукту (ВВП), розрахованого за паритетом купівельної спроможності (рис. 1.2). Фундаментом економіки Німеччини є малі і середні підприємства, в яких зайнято дуже багато працездатного населення [46].

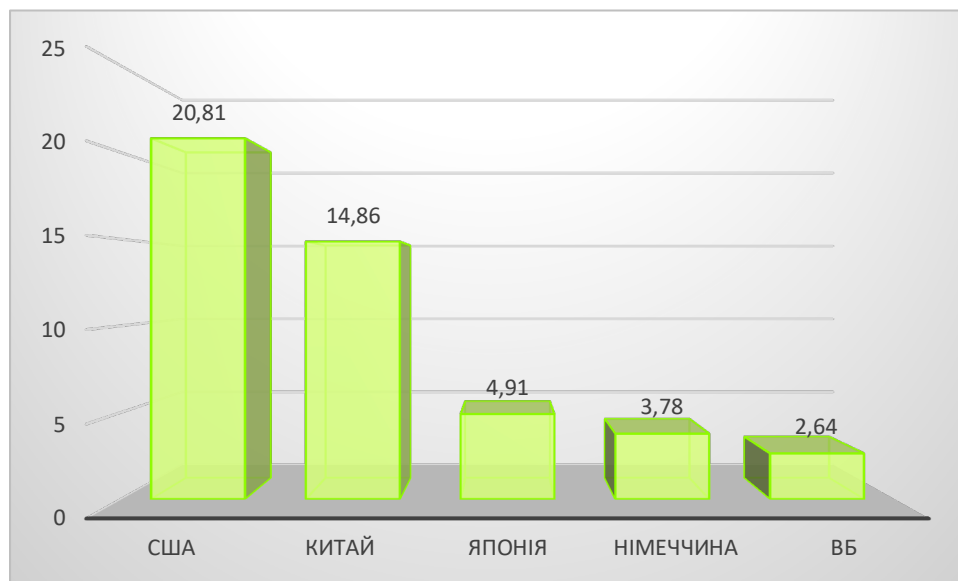

Рис. 1.2. ТОП-5 країн за ВВП (ПКС), 2020, трлн дол. США

Джерело: розроблено автором на основі даних [46]

Аналіз показав, що країни має свою систему механізму державноприватного партнерства, від якого виграють обидві сторони. Держава і компанії в рівній мірі зацікавлені в розвитку галузей економіки, а також підвищення доходів населення. Для підприємств малого та середнього бізнесу існує механізм паритетної участі у фінансуванні перспективних науково-дослідних і дослідноконструкторських робіт (НДДКР). Щорічні витрати на НДДКР німецькими підприємствами становлять близько 3% ВВП.

Промисловий сектор Німеччини займає 22% в загальній структурі німецької економіки, що дозволяє їй залишати за собою провідне місце серед інших промислово розвинених країн Європи. Німеччина є найбільшим постачальником транспортних засобів, продукції хімічної і фармацевтичної промисловості, а також побутової техніки [43].

У 2019 року в економіці Німеччини продовжилось економічне зростання: ВВП, очищений від цінових коливань в середньорічному обчисленні збільшився на 1,9%, перевищивши на 0,3% і на 0,2% відповідні показники 2017 і 2018 рр. (табл. 1.6).

Динаміка валового внутрішнього продукту Німеччини, %

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,6	1,7	1,9

Джерело: [57]

Вирішальним фактором для позитивної динаміки стали зрослі приватні споживчі і державні витрати (+2,0% і +4,2% до 2019 р), які серед іншого, як і очікувалося, були обумовлені припливом мігрантів, в т.ч. нелегальних. Важливий внесок внесли інвестиції в будівництво (особливо житлове) - вони перевищили рівень 2019 року на 3,1%. Капіталовкладення в машини і обладнання були дещо скромніше - +1,7%. Серед економічних секторів найбільш динамічно розвивалася будівельна галузь (+2,8%), промисловість (+1,6%) і більшість сфер послуг. Відбулося скорочення запасів на 0,4%, що поряд зі зменшенням на 0,1% зовнішньоекономічних сальдо дещо стримало зростання ВВП.

З 2019 року зростання імпорту товарів і послуг (+3,4%) обігнав аналогічний експорт (+2,5%). Незважаючи на несприятливі тенденції в світовому господарстві, складності з економічної трансформацією Китаю, турбулентністю на міжнародних фінансових ринках, зростаючий євро скептицизм і політичну нестабільність у багатьох європейських країнах і Brexit - економіка Єврозони в 2019 р. зросла на 1,6%. Вхідні в неї країни пред'явили основну частину попиту на німецькі товари і послуги [55].

Товарний експорт всупереч негативним прогнозам, зріс на 1,2% до рекордних 1,46 трлн дол. США. Імпорт товарів збільшився тільки на 0,6% і склав 1,15 трлн дол. США, що зумовило зовнішньоторговельний актив в 304,53 млрд дол. США, а позитивне сальдо балансу поточних операцій до 320,31 млрд дол. США. Такі показники викликали очікувану критику з боку США і партнерів ФРН в Євросоюзі - вона повторюється останні роки і зводиться до популістського твердженням, що Німеччина «експлуатує інші країни» і повинна підвищити

попит на їхні товари і послуги. Сполучені Штати додатково критикують ФРН за занижений курс євро, який надає додаткові цінові переваги німецьким експортерам.

Починаючи з 2016 року саме ринок ЄС став основним для німецьких експортерів, які змогли збільшити свої поставки на 2,2% до 852,43 млрд дол. США. Експорт за межі Євросоюзу знизився на 0,2% до 601,6 млрд дол. США.

Внаслідок істотного приросту китайського товарного імпорту, який досяг 113,19 млрд євро, вперше лідером серед зовнішньоторговельних партнерів Німеччини став Китай. За ввезення товарів він зайняв 1 місце з істотним відривом в 13,25 млрд дол. США від Нідерландів (2 місце). Німецький експорт в КНР склав «лише» 91,52 млрд дол. США (5 місце). Дефіцит у взаємній торгівлі зріс до 18,06 млрд дол. США. З 2019 року китайські компанії інвестували в економіку ФРН рекордні для них 13,25 млрд дол. США, зробивши ряд великих угод з придбання декількох провідних компаній в сфері машинобудування.

Таблиця 1.7

Основні зовнішньоторговельні партнери ФРН в 2020 р., в млрд дол. США

Експорт		Імпорт	
Країна	Об'єм	Країна	Об'єм
США	128,85	Китай	113,19
Франція	121,62	Нідерланди	99,95
Великобританія	103,56	Франція	79,48
Нідерланди	95,13	США	69,84
Китай	91,52	Італія	62,62
Італія	73,45	Польща	55,39
Австрія	72,25	Швейцарія	52,96
Польща	66,23	Чехія	50,58
Швейцарія	60,21	Австрія	46,96
Бельгія	50,58	Бельгія	45,76

Джерело: [61]

На світових ринках достатньо високотехнологічна німецька продукція з високою доданою вартістю. До таких товарів відносяться: легкові автомобілі, машини, механічне обладнання, лікарські препарати, а також автотехніку.

Таблиця 1.8

ТОП-10 експортних продуктів Німеччини, 2017 – 2019 рр. млрд дол. США

Рік	2017	2018	2019
Всього	1444,78	1556,62	1486,46

Продовження табл. 1.8

Легкові автомобілі	157,0	155,04	142,27
Некласифіковані товари	58,02	60,66	68,31
Автозапчастини	62,45	67,43	61,8
Ліки розфасовані	52,76	55,81	56,24
Авіатехніка	30,98	30,16	31,35
Іменні продукти	24,56	29,07	28,14
Інше спеціальне обладнання	16,39	18,17	17,49
Медичні прибори	14,08	15,54	16,18
Комп'ютери	15,08	15,69	14,88
Електронні інтегральні схеми	15,19	16,73	14,85

Джерело: [32]

Аналіз показав, що у 2019 Німеччина закуповувала продукцію автомобільної промисловості, а також сировинні товари: нафта, нафтопродукти, природний газ.

Таблиця 1.9

ТОП-10 імпорتنих продуктів Німеччини, 2015 – 2019 рр., млрд дол. США

Роки	2017	2018	2019
Всього	1164,59	1286,01	1236,3
Некласифіковані товари	63,84	67,9	81,03
Легкові автомобілі	58,35	64,71	70,52
Нафта	36,23	45,09	40,74
Автозапчастини	41,60	43,87	39,54
Природний газ	24,17	32,39	31,23
Ліки	26,17	28,69	30,44

Нафтопродукти	20,54	25,75	24,2
Продовження табл. 1.9			
Компютери	23,05	24,52	24,14
Імунні продукти	22,66	24,11	23,59
Телефони та апаратура	22,54	24,41	22,78

Джерело: [54]

Проаналізуємо промислові галузі Німеччини та визначено основні особливості функціонування.

Виробництво машин та устаткування традиційно є головною галуззю промисловості Німеччини. У 2019 р на 6000 машинобудівних підприємствах Німеччини було зайнято близько 939 000 робочих і службовців. Обсяг виробництва на одного зайнятого становить в розглянутій галузі 207,12 тис. дол. США в рік [7].

Таблиця 1.10

Основні показники розвитку машинобудування Німеччини

Галузь	Кількість підприємств	Кількість зайнятих тис. чол.	Об'єм виробництва млрд дол. США
Машино-будівництво	6099	939	161
Електротехнічна промисловість	3500	797	139
Автомобілебудування	1020	697	203
Хімічна промисловість	1416	280	84

Джерело: [53]

Основні центри автомобілебудування - Вольфсбург, Ганновер, Рурський промисловий район, Штутгарт, Мюнхен, Кассель, Мангейм, Нюрнберг.

Автомобілі виробляються такими фірмами як «Volkswagen», «Audi», «Opel», «DAIMLER AG», «BMW».

Автомобільна промисловість займає одне з провідних місць в економіці Німеччини. Щорічно проводиться близько 6 мільйонів автомобілів, що становить 35,6% загального автомобільного виробництва Європейського союзу. Починаючи з 1960-х років Німеччина є лідером в європейському виробництві автомобілів, а в світі на даний момент займає 4 місце, поступаючись Китаю, Японії і США.

Сьогодні 5 компаній займають домінуюче становище на ринку автомобільної індустрії Німеччини - це DAIMLER AG, Volkswagen AG, BMW AG, Opel і Ford Germany. Щорічно в Німеччині випускається близько 6 млн автомобілів і ще приблизно 5,5 млн німецьких автомобілів випускається в інших країнах. Найбільша автомобільна компанія Німеччини - група Фольксваген - займає в світі третє місце, після Toyota і General Motors [30].

Успішно діє Volkswagen, який має річний оборот в 107,17 млрд. дол. США і частку на світовому ринку в 11,5% - найбільший автомобільний концерн в Європі з головним підприємством в Вольфсбурзі. До групи провідних німецьких автомобілебудівників входить також BMW з Мюнхена з оборотом в 52,98 млрд. дол. США.

На розвиток хімічної промисловості Німеччини приходиться близько 16% всього обсягу витрат на НДДКР в промисловості Німеччини. 60% всіх витрат на розвиток нових продуктів і напівфабрикатів для промисловості Німеччини здійснюється в хімічній промисловості Німеччині [44].

У 2019 р. сумарні витрати підприємств хімічної промисловості Німеччини на НДР і ДКР склали 10,12 млрд дол. США (третє місце після автомобільної промисловості – 26,97 млрд дол. США та електротехнічної промисловості – 12,88 млрд дол. США).

Кожен дев'ятий працівник хімічної промисловості Німеччини зайнятий в сфері НДР і ДКР.

Аналіз показав, що у 2019 році в хімічній промисловості Німеччини було зайнято більше 440 000 робітників і службовців (шосте місце серед промислових галузей Німеччини). Загальний розмір інвестицій в розвиток даної галузі Німеччини в 2019 році склав близько 7,71 млрд дол. США (друга позиція серед галузей промисловості Німеччини після автомобільної промисловості) [56].

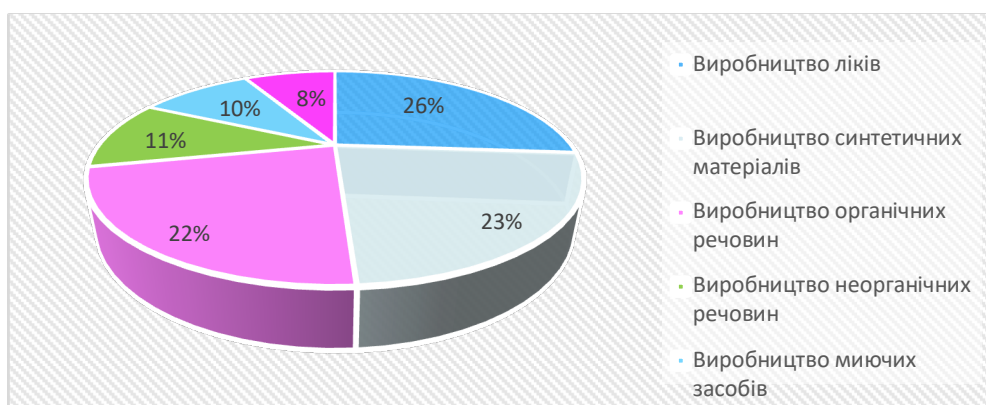

Рис. 1.3. Структура виробництва хімічної промисловості Німеччині, 2020

р.

Джерело: розроблено на основі даних [56]

На основі проведеного аналізу - ключові позиції в структурі виробництва хімічної промисловості Німеччини займають: виробництво ліків, синтетичних матеріалів, органічних речовин, неорганічних речовин та миючих засобів.

Більше 58% виробленої продукції становлять напівфабрикати, які йдуть на внутрішнє споживання іншими підприємствами даної галузі. Основними споживачами готової продукції даної галузі є автомобільна, пакувальна і будівельна промисловість Німеччини. Хімічна промисловість Німеччини виробляє більше 30 000 найменувань продукції.

Ключовий елемент боротьби німецьких хімічних концернів за збереження лідерства на світовому ринку - висока частка інвестицій в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи - сукупність робіт, спрямованих на отримання нових знань і практичне застосування при створенні нового виробу або технології. Якщо в середньому по світу підприємства хімічної промисловості

інвестують в науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи 1,2-1,5% свого обороту, то в Німеччині цей показник становить майже 3%.

Німеччина є якісно крупним експортером електротехнічного і електронного обладнання. Міжнародне визнання в даній сфері отримали такі концерни, як Siemens AG (найбільш велика ТНК в галузі), Hager, Robert Bosch GmbH і т. д. Лідирує в електротехнічній промисловості Баварія [51].

Найбільшими центрами є Берлін, Мюнхен, де знаходиться штаб-квартира і група заводів концерну «Сіменс», а також Нюрнберг з Ерлангені, Франкфуртна-Майні, Штутгарт, Кельн і ін. Енергетика ФРН більш 1/2 своїх потреб забезпечує за рахунок імпорту (нафти, газу, вугілля). Основну роль в паливній базі грають нафта і газ, а частка вугілля становить близько 30%. На рис. 1.4 представлена структура електроенергетики Німеччини.

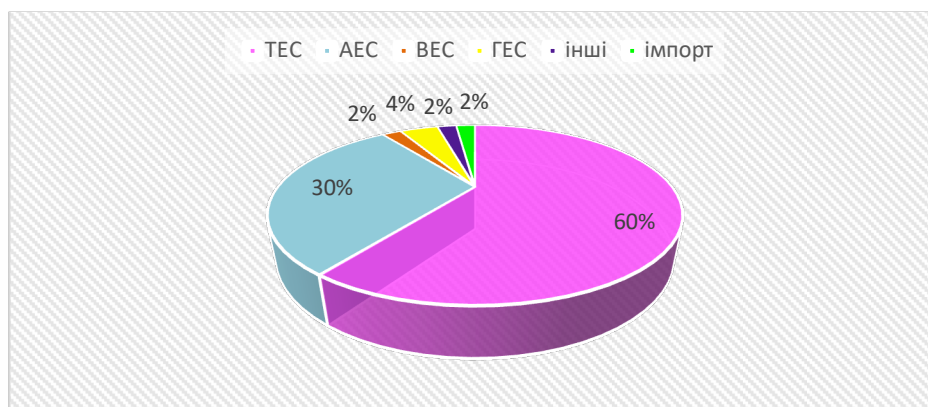

Рис. 1.4. Структура електроенергетики Німеччини

Джерело: [41]

Німеччина, поряд з найбільшими розвиненими європейськими державами, є основним споживачем енергоресурсів. Однак географічне положення обумовлює убогість власного сировини і необхідність імпорту. Німеччина не володіє великими запасами будь-яких корисних копалин. Рідкісний виняток з цього правила, що поширюється на весь Центрально-європейський регіон - вугілля, як кам'яне (знаменитий Рурський басейн), так і буре.

За рахунок імпорту ФРН змушена забезпечувати близько 57,5% своїх потреб в джерелах енергії. Ще в 1997 році 52% обсягу власного виробництва електроенергії ФРН забезпечувалися кам'яним і бурим вугіллям, 31% - ядерною енергією, 4% - гідроенергії, 9% - природним газом і 1% - нафтою. У 2013 році споживання первинних енергоресурсів склало в країні 325 млн тонн нафтового еквівалента, з яких 34,5% припало на нафту, 25,0% - на вугілля, 23,2% - на природний газ, 6,8% - на ядерну енергію, 1,4% - на гідроенергію, а 9,1% - на інші поновлювані джерела.

Отже, в Німеччині в останні роки суттєво покращились, і багато галузей промисловості стали розвиватися стрімкіше. Це можна пов'язувати з численними факторами, основним з яких виступає той, що Німеччина розвивається під впливом процесу глобалізації. У ході проведеного аналізу відзначимо, що перспективи для подальшого розвитку економіки в країні є, проте для того, щоб ситуація стала такою ж, як в повоєнний час, необхідно докласти чимало зусиль і розробити ряд заходів щодо вдосконалення умов, що склалися, а саме:

- запобігти економічні втрати в області промисловості;
- налагодити виробництво обладнання, збільшити обсяги інвестицій в найперспективніші сфери економіки;
- відновити підприємства промисловості, які з об'єктивних причин втратили свою конкурентоспроможність;
- надавати державну підтримку малим підприємствам, удосконалювати законодавчу базу в галузі економіки;

При здійсненні цих та інших заходів найближчим часом німецька економіка отримає всі шанси на те, щоб вийти на новий рівень розвитку і отримати ще один економічний зліт.

Висновки розділу 1

Таким чином, проаналізувавши характеристику природних умов в Україні та Німеччині відзначимо, що природні умови України — переважно рівнинний рельєф, помірно-континентальний клімат, родючі ґрунти — є сприятливими для життя і господарської діяльності людини. З усього земельного фонду України майже 60% земель використовують у сільському господарстві. Інші землі займають ліси, населені пункти, промислові і транспортні споруди. Структура сільськогосподарських угідь не скрізь однакова. У степу і лісостепу сільськогосподарські угіддя займають 70-80% усієї площі. Надмірна розораність території країни призводить до виснаження ґрунтів і зниження забезпеченості земельними ресурсами.

Природні умови Німеччини в цілому сприятливі для розвитку господарської діяльності. Клімат країни помірний, перехідний від морського до помірно-континентального. Такі кліматичні особливості визначають спеціалізацію сільського господарства. Хоча країна має багато повноводних річок (Рейн, Дунай, Ельба), вона відчуває дефіцит водних ресурсів через великі потреби виробництва. Незначний гідроенергопотенціал річок, що стікають з Альп, майже повністю залучений у виробництво. Велику роль у судноплаванні крім річок відіграють канали. Родючі бурі лісові ґрунти розміщені на рівнинах центру та півдня. На півночі переважають кислі дерново-підзолисті ґрунти. Лісові ресурси обмежені.

Економіка України - це ринкова економіка, що розвивається, 41-ша в світі за розміром ВВП за ПКС - 527,2 млрд доларів (оцінка за 2020 рік). Основу української економіки становлять багатогалузева промисловість, сільське господарство і сфера послуг. Україна — потенційно багата країна, чий господарський комплекс включає такі види промисловості як важке

машинобудування, чорна та кольорова металургія, суднобудування, виробництво автобусів, легкових та вантажних автомобілів, тракторів та іншої сільськогосподарської техніки, тепловозів, верстатів, турбін, авіаційних двигунів та літаків, обладнання для електростанцій, нафто-газової та хімічної промисловості тощо. Крім того, Україна є потужним виробником електроенергії.

Успіхи німецької економіки є наслідком дотримання принципів моделі соціально-економічного розвитку, що було прийнято після Другої Світової війни. В основу німецького «економічного дива» покладений змішаний, соціально-ринковий тип економічної системи, який поєднує свободу ринкових відносин з державним регулюванням економіки. При цьому основний акцент робиться на соціальному забезпеченні. У центрі системи – підприємницька діяльність держави. На соціальні програми Німеччина витрачає понад третину ВВП.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

2.1. Аграрний сектор як приваблива галузь економіки України

Сприятливе географічне положення України, надзвичайно родючі чорні ґрунти, гідна інфраструктура і відносно дешева робоча сила роблять агропромисловий сектор країни високо конкурентоздатним. Ключові позиції в структурі виробництва хімічної промисловості Німеччині займають. За останні 25 років в країні багато було досягнуто для того, щоб дозволити Україні жити в своєму статусі "житниці Європи" і допомогти, принаймні частково, вирішити глобальну проблему сталого постачання продовольством і продовольчої безпеки. Український сільськогосподарський сектор вважається привабливим для інвестицій. Український уряд заохочує іноземних інвесторів інвестувати в сільськогосподарський бізнес в Україні.

За останнє десятиліття сільськогосподарський сектор вийшов на передній план української економіки. За останні три роки сільськогосподарський сектор привніс 10-12% ВВП України (в номінальному вираженні), входячи до трійки найбільших галузей. У сільському господарстві зайнято близько 21% працюючого населення [10].

Таблиця 2.1

Динаміка розвитку основних галузей економіки, у % від ВВП

Роки/Галузі	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019 до 2013 %
Роздрібна та оптова торгівля	14,4	14,9	14,3	14,5	13,8	13,9	14,1	-2,08

Оброблювальна промисловість	13,2	11,9	12,4	11,3	11,9	12,0	12,4	-6,06
Машинобудування	7,7	7,9	7,0	7,1	6,8	6,6	6,4	-16,9

Продовження таблиці 2.1

Сільське господарство	7,4	8,2	7,8	8,8	12,1	11,6	10,2	+37,8
Гірничодобувна промисловість	5,9	6,5	5,8	5,5	4,8	5,4	6,1	+3,4

Джерело: розроблено на основі даних [10]

Експорт сільськогосподарської продукції з України - сконцентрований. Поки Україна спеціалізується на експорті сировинних товарів. У 2019 році на три найбільші категорії - зернові, жири та олійні культури - припадало 74% сукупного сільськогосподарського експорту [10].

Україна є одним з провідних експортерів сільськогосподарської продукції в світі:

- соняшникової олії;
- ячменю;
- кукурудзи;
- пшениці;
- соєвих бобів.

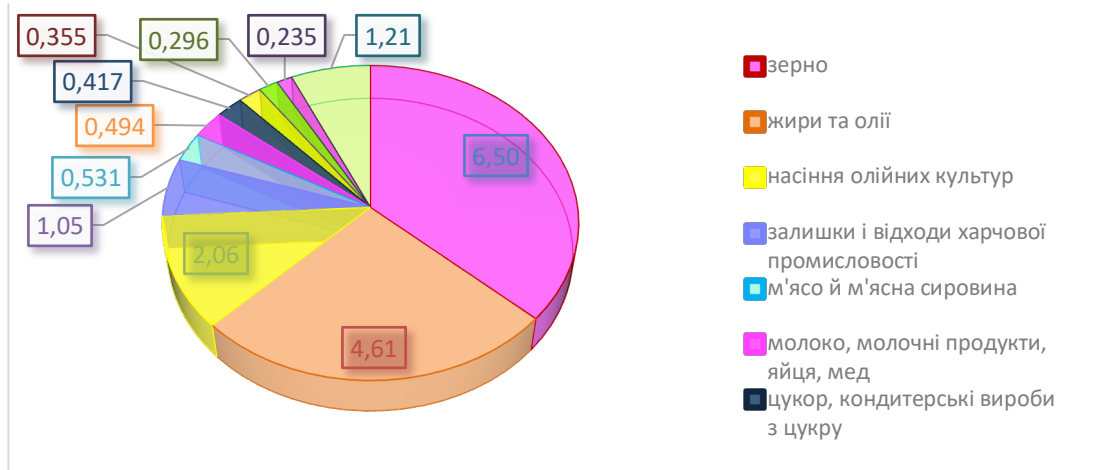

Рис. 2.1. Структура експорту агропродукції, млн дол. США, 2019 р.

Джерело: розроблено на основі даних [17]

Аналіз структури експорту агропродукції показав, що найбільш популярні імпортовані продукти є: зерно - 6,5 млн дол. США, жири та олії - 4,61 млн дол. США та насіння олійних культур - 2,06 млн дол. США. Найменший експорт у товарній групі овочей - всього 235 тис. дол. США.

З 2013 року експорт сільськогосподарської продукції є найбільшою статтею експорту. У 2018 році частка с/г експорту була майже в два рази більше, ніж у другій за величиною експортною категорією - чорні і кольорові метали [14].

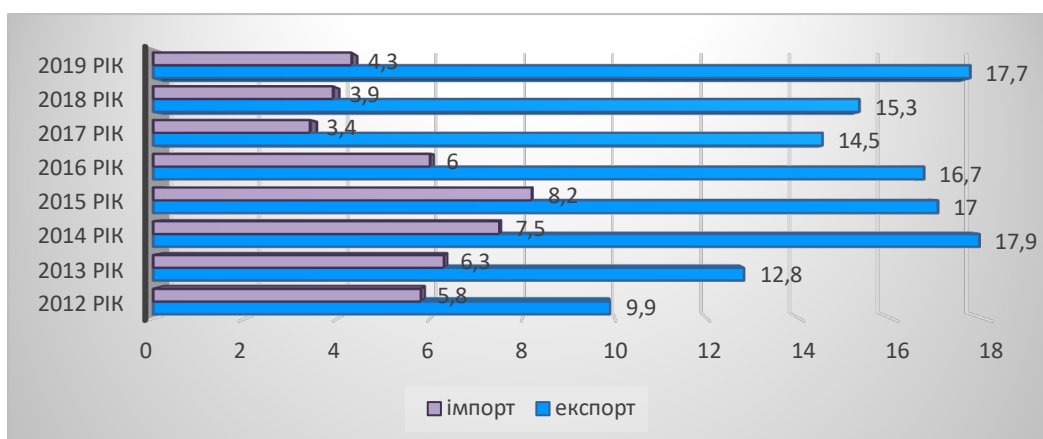

Рис. 2.2. Динаміка зовнішньої торгівлі с/г продукцією, 2012-2019 рр.,

млрд дол. США

Джерело: розроблено на основі даних [14]

Експорт української сільськогосподарської та харчової продукції досяг 17,7 млрд доларів США у 2019 році і показав зростання на 15,7% або 2,4 млрд доларів США в порівнянні з відповідним періодом 2018 року. У той час як імпорт збільшився на 10,2% і склав 4,3 млрд доларів США. Проте, частка експорту сільськогосподарської продукції в загальній структурі експорту України не змінилася і залишається на рівні 41,8% (42,8% в 2018 році). Основними експортованими товарами були соняшник, шафран і бавовняна олія - 24,8% вартості експорту сільськогосподарської продукції, кукурудза - 16,5%, пшениця - 15,1%, ріпак - 5,1%. Крім того, соєві боби, соняшникова мука, ячмінь і м'ясо птиці. Імпорт - тютюнова сировина, заморожена риба, насіння соняшнику і цитрусові.

Аналіз географії експорту таких країн, як Китай - 11,4% від загального обсягу експорту, Нідерланди - 5,8% і Єгипет - 5,4%, показав, що вони стали трьома провідними країнами серед імпортерів української сільськогосподарської продукції в 2019 році. У той же час глобальна регіональна структура сільськогосподарського експорту не змінилася: Україна експортувала в Азію понад 42% сільськогосподарської продукції (6,3 млрд доларів США), в країни ЄС - 32,2% (4,7 млрд доларів США), в африканські країни - 15% (2,2 млрд доларів США) і в країни СНД - 7,5% (1,1 млрд доларів США). Ці статистичні дані підтверджують попередні прогнози Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо збільшення річних обсягів аграрного експорту в 2019 році на 15-20% в порівнянні з попереднім роком. [34]

Географічна структура експорту сільськогосподарської продукції у 2019 році виглядала наступним чином: ЄС - 44%, Азія - 24%, Америка - 16%, Африка - 5%, країни СНД - 4% та інші.

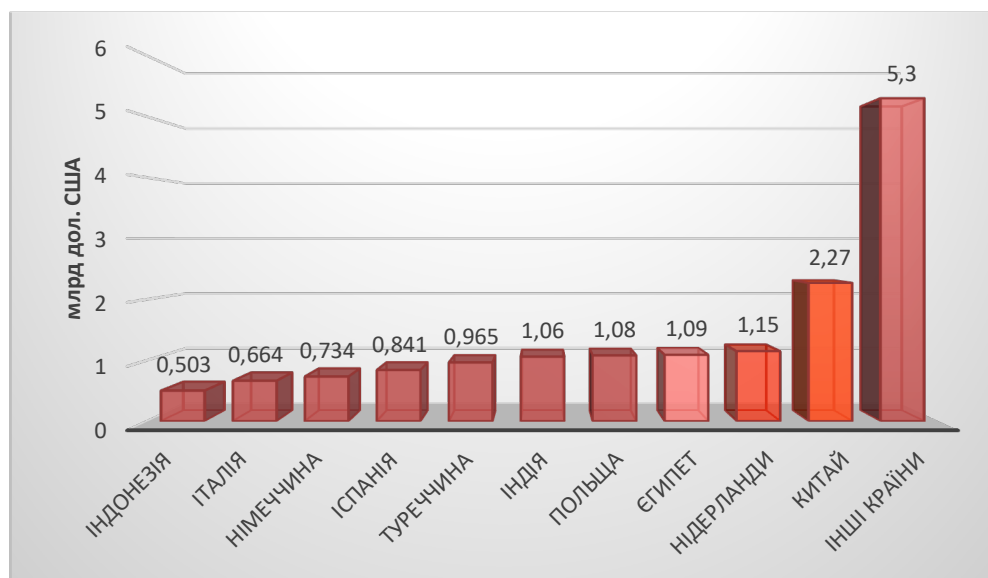

Рисунок 2.3. Топ-імпортери української аграрної продукції у 2019 році,
млрд дол. США

Джерело: розроблено на основі даних [34]

Аналіз поставок агропромислової продукції за 2019 рік показав, що значно збільшилися поставки на світові ринки наступних продуктів:

- абрикос, вишня, персик, слива – 3,17 млн доларів США;
- пшеничне борошно – 93,5 млн доларів США;
- цукор - 240,8 млн доларів США;
- м'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці - \$578,5 млн США;
- олія сира - 240,8 млн доларів США;
- м'ясо великої рогатої худоби – 75,5 млн доларів США;
- кондитерські вироби - 148,5 млн доларів США;
- екстракти солоду , борошна, зернових - 83,4 млн доларів США.

Таблиця 2.2

Головні агропродукти експорту України, 2018-2019 рр., млн дол. США

Назва продукту	2018 рік	Німеччина	2019 рік	Німеччина	Загальний темп приросту, %

М'ясо великої рогатої худоби	45.41	0.0065	75.5	0.0018	166,26 (+66,26)
М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці	506.5	32.1	578.5	9,4	114,22 (+14,22)
Олія сира	152,5	0.3	240,8	1,9	157,9 (+57,9)
Абрикос, вишня, персик, слива	2.9	0.016	3.17	0.0002	109,3 (+9,3)
Цукор	85.2	0,9	216,5	0.0005	254,1 (+154,1)
Пшеничне борошно	71.4	0.07	93.5	0.0007	130,9 (+30,9)
Екстракти солоду, борошна, зернових	78.2	5,1	83,4	4,1	106,65 (+6,65)
Кондитерські вироби	134,7	6,9	148,5	7,04	110,2 (+10,2)
Всього	1076,8	45,4	1439,8	13,14	2019 до 2018

Джерело: розроблено на основі даних [36]

У таблиці 2.2 проаналізовано головні агропродукти експорту України - відбулося значне зростання експорту с/г продукції у період з 2018 по 2019 рр. Експорт цукру досяг найбільшого зростання у 2019 році та подвоїв своє значення - +154,1%. Об'єми експорту м'яса великої рогатої худоби збільшилися більше, ніж на половину - +66,26%; олія сира склала 240,8 млн дол. США (+57,9%) проти 152,5 млн дол. США у 2018 році. Такі позиції як абрикос, вишня, персик, слива (+9,3%), екстракти солоду, пшениці, зернових (+6,65%) та кондитерські вироби (+10,2%) також підвищили свої значення в загальному експорті України в 2019 році [2].

Німеччина пріоритетний європейський торгівельний партнер України. Проте поставки агропромислової продукції до Німеччини за зазначеними продуктами є незначними (рис. 2.4). Цікаво, що у 2018 році Німеччина імпортувала на 22,7 млн дол. США більше м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці, ніж у 2019 році. Спостерігається негативна тенденція до зменшення експорту української продукції по даним категоріям до ринку Німеччини.

Рис. 2.4. Динаміка експорту агропродукції за обраними категоріями, 2018-2019 р., млн дол. США

Джерело: [4]

Згідно проаналізованим даним оцінки "АРК-Inform" офіційний урожай насіння соняшнику в Україні за весь останній сезон 2018/19 побив рекорд і досяг 14,9 млн тонн (рис. 2.5). За останні п'ять років цей показник збільшився на 62% завдяки зростанню як показників врожайності (на 32%), так і посівних площ (на 21%) [2].

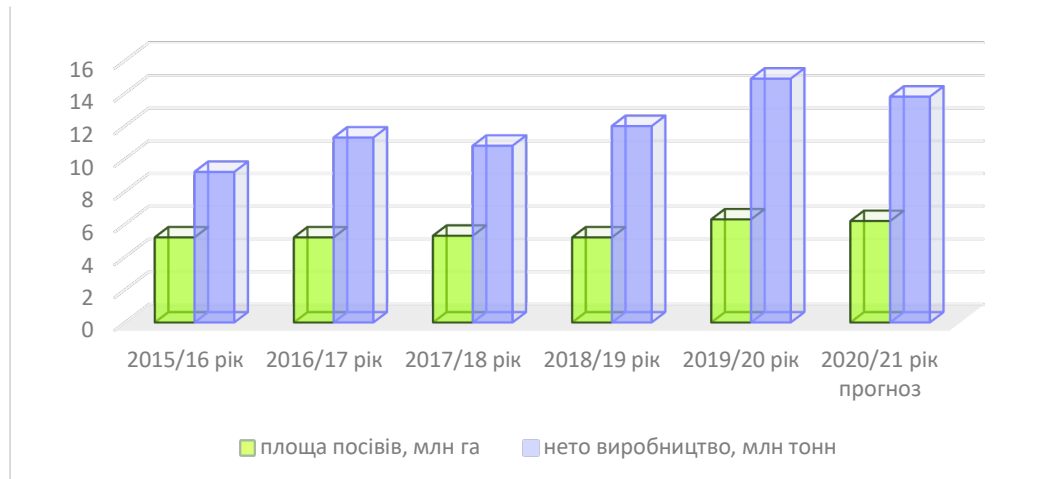

Рис. 2.5. Динаміка виробництва насіння соняшнику в Україні, 2015-2021 рр.

Джерело: розроблено на основі даних [2]

Збільшення загального обсягу поставок насіння соняшнику призвело до збільшення обсягу його обробки на 24% в попередньому сезоні до 14,5 млн тонн, як показано на рисунку 2.5. У 2018/19 році виробництво по переробці соняшникового насіння збільшилося на 2,2 мільйона тонн (до 17,7 мільйона тонн) в порівнянні з попереднім сезоном, що стало досить вражаючим збільшенням з урахуванням економічної кризи в країні. В Україні це зростання було досягнуто головним чином не за рахунок будівництва нових підприємств, а за рахунок модернізації вже діючих об'єктів, які розташовані головним чином в південній частині країни. У той же час багато інвестицій, заплановані на 2018/19 рік, так і не були реалізовані.

Крім того, минулий сезон привів до деякого перерозподілу ринку соняшnikової олії між гравцями на ринку. Серед лідерів - зміцнили позиції Kernel Group, Bunge Ukraine, ViOil і знизили ринкову частку Optimus і Міронівський Хлібопродукт (табл. 2.4).

Таблиця 2.3

Топ 10 компаній з виробництва соняшnikової олії в Україні

Компанія	Виробництво, тис тонн		Темп росту, %	Відсоток компаній, %	
	2018/19	2017/18		2018/19	2017/18
Kernel Group	1 480	914	62	27,6	22,4
Bunge Ukraine	575	285	в 2 рази	10,7	7,0
ViOil	386	273	41	7,2	6,7
Optimus	337	349	-3	6,3	8,6
Міроновський Хлібопродукт	320	319	=	6,0	7,8
Allseeds Black Sea	233	121	в 2 рази	4,4	3,0
Delta Wilmar CIS	218	163	34	4,1	4,0
Cargill	204	190	8	3,8	4,6
COFCO Agri	176	103	70	3,3	2,5
ADM Ukraine	162	72	в 2,2 рази	3,0	1,8
Інші	1 264	1 295	-2	23,6	31,7
Всього	5 355	4 084	31	100	100

Джерело: розроблено на основі даних [1]

Збільшення поставок соняшникової олії, поряд з відносно стабільним внутрішнім споживанням, призвело до збільшення її експорту з України в 2018/19 році до рекордного рівня в 5,85 млн тонн, який перевищив обсяги попереднього сезону на 30%. За останні п'ять років обсяг експорту соняшникової олії збільшився на 80%.

У 2018/19 році Україна поставляла соняшникову олію в 130 країн в порівнянні з 126 країнами в попередньому сезоні. Провідні чотири країни імпортера - Індія, Іспанія, Китай і Нідерланди - залишилися без змін з невеликими коригуваннями їх часткою в загальній структурі. Поставки української соняшникової олії в країни Європейського Союзу збільшилися на 21% і склали 1,7 млн тонн, включаючи Іспанію - на 41% - 540 тисяч тонн,

Нідерланди - на 12% - 423 тисячі тонн, Італію - на 17% - 332 тисячі тонн, Великобританію - на 53% - 100 тисяч тонн [1].

Україна має в своєму розпорядженні добре розвинену інфраструктуру для підтримки сільськогосподарського експорту, який як і раніше потребує підвищення якості та ефективності.

У 2019 році Україна набрала 2,7 бали за індексом ефективності логістики (LPI) в порівнянні з 4,2 бала серед обраних європейських країн, США та Японії [59].

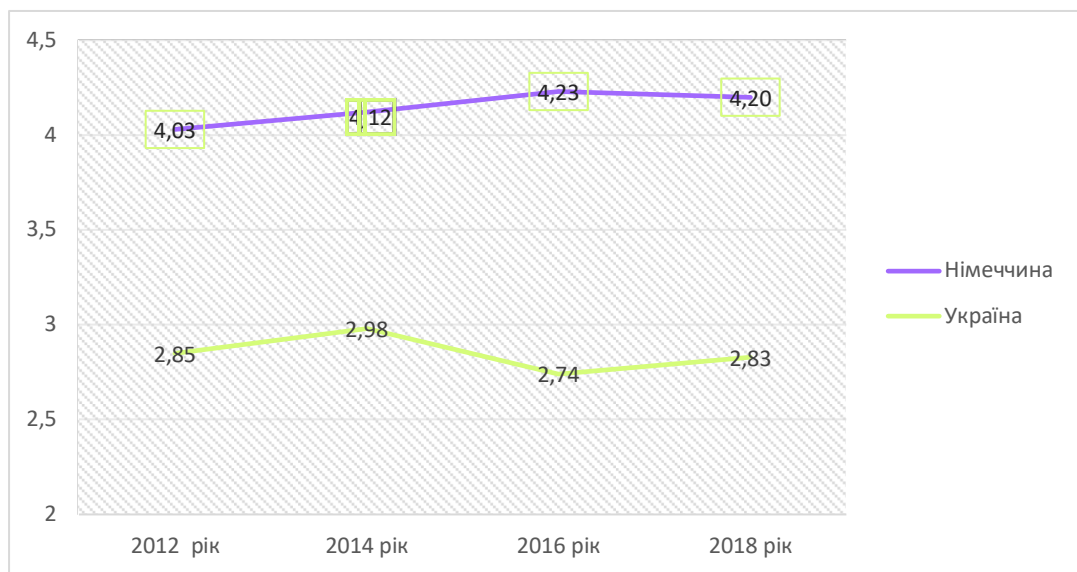

Рис. 2.6. Динаміка індексу ефективності логістики: України та Німеччини, 2012-2018 рр.

Джерело: розроблено на основі даних [59]

Німеччина займає лідируючі позиції у рейтингу ефективності логістики: останні три роки посягає 1-ше місце серед країн світу. Україна зміцнила свої позиції у 2014 році – набрала 2,98 проте у 2018 році відбулося незначне зниження – 2,74, через економічну ситуацію в країні.

У той час як споживання органічних продуктів на душу населення в Україні знаходиться на рівні 0,85 доларів, станом на 2019 рік, виробники органічних продуктів знаходять ринкові можливості за кордоном для експорту своєї продукції (Міністерство аграрної політики і продовольства України, 2019 рік).

Експорт органічних продуктів України показує позитивну динаміку зростання сукупний середньорічний темп зростання, 2015-2019 років склав - 28,8% і складається в основному з сільськогосподарських товарів, таких як зернові, олійні культури або бобові та дикі продукти збору, такі як ягоди, гриби, горіхи і трави. Найбільшими партнерами України, яка споживає вітчизняні органічні продукти, є Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Італія, Австрія, Польща, Швейцарія [35].

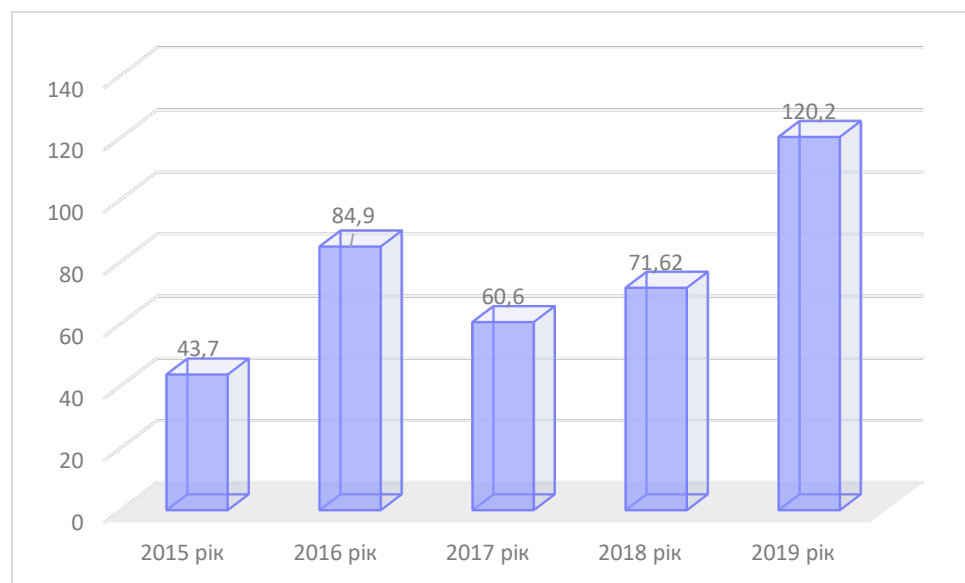

Рис. 2.7. Експорт органічної продукції України, млн дол. США

Джерело: [35]

Проаналізовано динаміку експорту органічної продукції та дана продукція має тенденцію до зростання. З 2015 по 2019 рр. частка експорту органічної продукції зросла на 175% або на 76,5 млн дол. США. У 2019 році експорт органічної продукції підвищив свої позиції на 20,2%.

Аналіз показав, що в останні роки економічне зростання України стало критично залежати від перспектив розвитку сільськогосподарського сектора. У 2013-2019 роках частка промисловості у ВВП країни впала з 31,3% до 26,3% (знизилося на 5%), в той час як внесок сільського господарства зріс з 8,3% до 14,4% (збільшилося на 6,1%). За три роки (2016-2019 роки) частка експорту

сільськогосподарської продукції збільшилася з 31% до 42,5% (+11,5%). За попередніми оцінками, в 2019 році на сільськогосподарський сектор припадала майже одна третина - 28% - валютних надходжень.

Особливістю української аграрної економіки є те, що інвестиційний «вантаж» несуть в основному виробники, фактично фінансують виробництво з власних доходів. Частка власних грошей виробників в загальному обсязі інвестицій постійно зростала протягом 2016-2020 років і досягла 69,4% в минулому році.

Проаналізовані дані UkrAgroConsult Company 2017-2022: «Розробка стратегій агробізнесу України. Інвестиційний клімат. Факторіальний аналіз» показали, що прибутковість фабричних компаній знизилася в 2018 році - ця тенденція збережеться принаймні до 2022 року. Це означає, що основне джерело інвестицій і самофінансування для підтримки зростання, тобто прибутку виробників, майже вичерпаний [36].

Наступним джерелом інвестицій є державний бюджет. Його частка в капітальних інвестиціях скоротилася з 6,3% у 2019 році до 2,3% у 2020 році.

Таблиця 2.4

Динаміка фінансування агропромислового комплексу, млн дол. США, 2015-2019 рр.

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	Темп приросту, 2019 до 18 %
Державний бюджет	6,3	2,5	0,7	2,4	2,3	-4,16
Міські бюджети	3,2	2,8	2,6	5	7,1	+42
Власні кошти підприємств	59,2	63,4	71,5	67,4	69,4	+2,97
Банківські кредити	16,1	14,8	8,8	7,3	7,1	-2,7
Іноземні інвестори	-	1,6	2,7	3,1	2,9	-6,5

Інші ресурси фінансування	6,9	3,7	3,2	2,8	2,3	-17,8
---------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-------

Джерело: розроблено на основі даних [28]

Найбільш важливим джерелом фінансування розвитку є банківські кредити, однак частка банків в інвестиціях скоротилася з 16,1% до 7,1%, або майже наполовину.

Цільові сільськогосподарські позики на міжнародному ринку підтримують українські банки в кредитуванні інвестиційних проєктів. Кредити це позикові гроші, які потребують повернення визначених сум з нарахованим відсотком.

2.2. Особливості розвитку галузей економіки Німеччини

Німеччина – всесвітньо відомий центр технологічного виробництва, хімічної промисловості та виробництва сільськогосподарської продукції в Європейському Союзі. Німеччина є найбільш густонаселеною і економічно сильною країною в Європейському Союзі (ЄС). Вона впливає на сільськогосподарську політику як в рамках ЄС, так і в глобальному масштабі. Країні вдалося диверсифікувати своє багатство, і завдяки цьому вона стала першою країною в європейських рейтингах і четвертою в світових. Німеччина історично є виробничим гігантом, високо оціненим за високу якість своєї продукції, і її майбутнє з кожним роком стає все більш міцним.

Валовий внутрішній продукт є показником стану економіки країни. ВВП Німеччини з 2010 по 2014 роки зріс на 14,5%. У 2015 році відбувся значний спад – на 13,5%, показник досяг свого мінімального значення за 8 років. У 2020 році, через COVID-19 та всесвітній карантин, показник ВВП досяг значення – 3,32 трлн дол. США та зменшився на 13,8% у порівнянні з минулим роком [53].

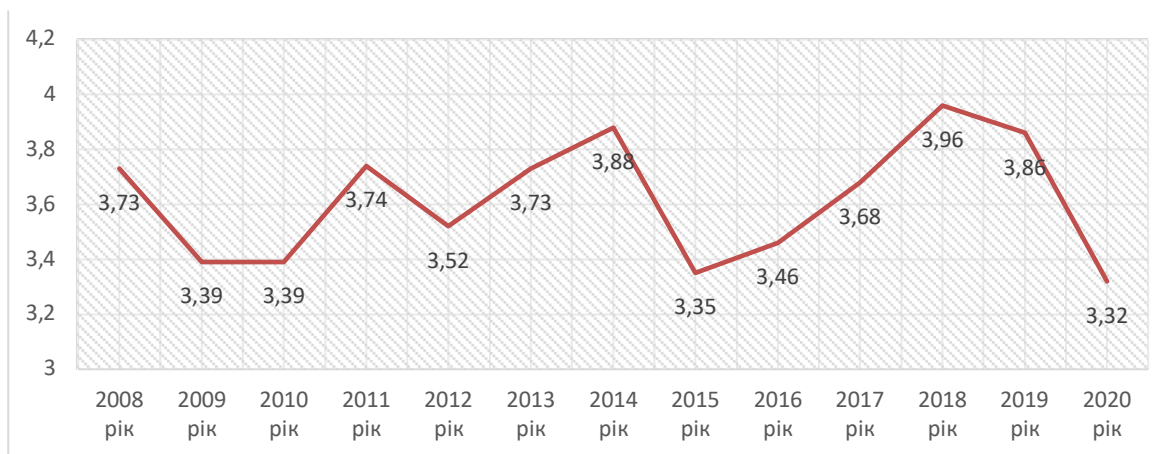

Рис. 2.8 Динаміка ВВП Німеччини, 2008-2020 рр., трлн дол. США

Джерело: розроблено на основі даних [53]

Ще одним показником, що характеризує рівень економічного розвитку та привабливості інвестиційного клімату держави, є ВВП в розрахунку на душу населення (рис. 2.4).

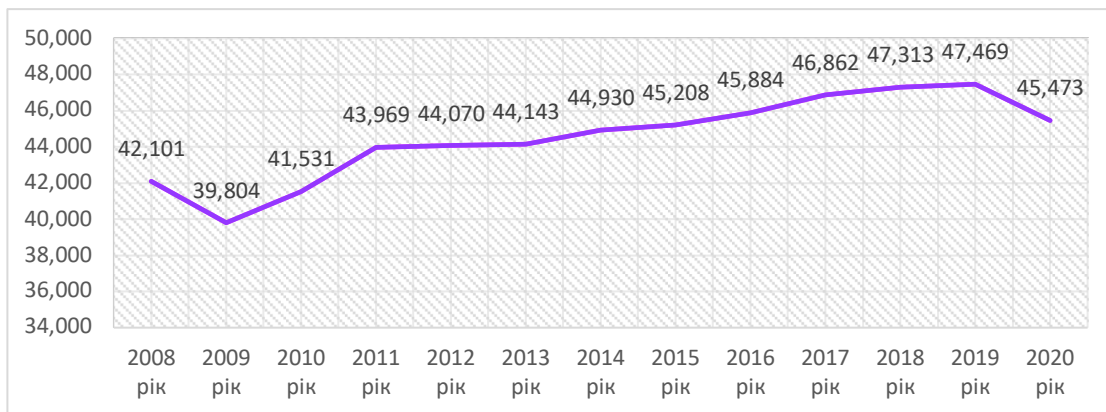

Рис. 2.9. Динаміка ВВП на душу населення Німеччини, 2008-2020 рр., тис. дол. США

Джерело: розроблено на основі даних [31]

Динаміка цього показника відповідає тенденціям ВВП в цілому по країні. Така динаміка вказувала на незначне, проте все ж таки зростання економіки Німеччини загалом. Проте у 2020 р. обсяг ВВП на душу населення, порівняно з 2019 р., сягнув 45,473 дол. США, або впав на 4,2% (рис. 2.4) [31].

У Німеччині промисловість є основою зростання - набагато більшою та важливішою, ніж в інших європейських країнах. У економіці Німеччини домінують 5 галузей: автомобільна, машинобудівна, хімічна, електроенергетична та сільськогосподарська промисловість.

Таблиця 2.5

Динаміка розвитку 5 основних галузей промисловості Німеччини, 2013-2020 рр., у % від ВВП

Роки/Галузь	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019 до 2013, %
Машинобудування	9,7	9,5	12,08	11,7	11,5	10,7	11,3	+20,6
Автомобільна	7,8	7,6	8,9	8,9	8,5	8,3	8,8	+16,1
Хімічна	-	-	5,3	5,6	5,9	5,11	5,4	+2,2
Електроенергетика	6,6	6,6	7,7	7,5	7,4	7,5	8,05	+25,9
Сільське господарство	2	1,6	1,2	1,12	1,08	0,98	0,87	-56,5

Джерело: розроблено на основі даних [45]

Німеччина отримала визнання у всьому світі за видатні досягнення в автомобільній промисловості і в області машинобудування. Інфраструктура НДДКР світового класу країни, повна інтеграція виробничо-збутових ланцюжків в промисловості і висококваліфікована робоча сила створюють високоякісне та висококонкурентне міжнародне автомобільне середовище. Німеччина посідає перше місце в Європі за обсягами виробництва і продажів автомобілів - на неї

припадає близько 25% усіх вироблених легкових автомобілів. У 2019 частка німецького ринку в ЄС становила понад 55% (рис. 2.10).

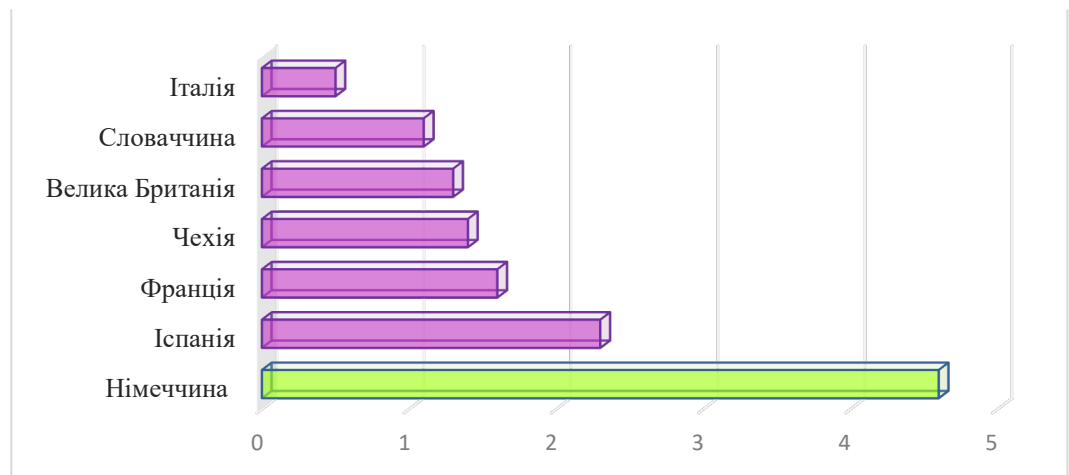
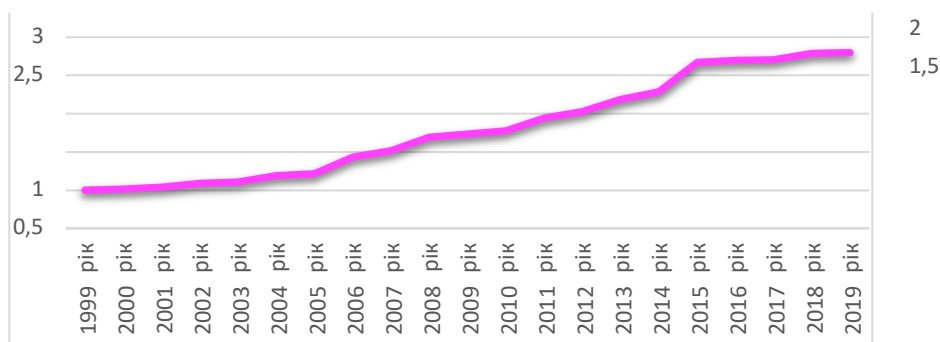

Рис. 2.10. Виробництво легкових автомобілів в Європі у 2019 році, млн штук

Джерело: розроблено на основі даних [57]

Німецький класичний автомобільний індекс. Для того, щоб мати можливість проаналізувати автомобільну галузь в Німеччині, існує німецький класичний автомобільний індекс, який розраховується щорічно. Згідно індексу відбирається 88 репрезентативних транспортних засобів і зважуються відповідно до їх реєстраційних даних. Транспортні засоби, які є особливо дорогими для торгівлі - в силу їх рідкості або унікальності, не беруться до уваги. Динаміка цін на класичні автомобілі в Німеччині продовжує сповільнюватися. Індекс автомобілів в Німеччині виріс на 1,4 відсотка у 2019 році - порівняно з 2018 роком. В 2019 році індекс, посилає чіткий сигнал, що різке зростання цін, останніх 20 років, на автомобілі в Німеччині знаходиться у стані спокою у 2019 році та зростання не прогнозується [42].

Рис. 2.11.
Динаміка

німецького класичного автомобільного індексу, 1999-
2019 рр., %

Джерело: розроблено на основі даних [42]

Сільськогосподарська галузь Німеччини є однією з чотирьох найбільших в Європейському союзі. Німеччина є: другою за величиною імпортером і третім за величиною експортером, орієнтованої на споживача, сільськогосподарської продукції в усьому світі і, безумовно, важливим європейським ринком для іноземних виробників. Німеччина друга країна за величиною виробництва сільськогосподарської продукції в Європі після Франції.

Сільськогосподарська галузь, що включає майже 6000 ферм, є 6 за величиною промисловою галуззю країни, забезпечуючи 570000 робочих місць (зайнятість 1,3% робітників) [40]. До числа основних виробництв в сільськогосподарському секторі, крім продукції тваринництва, відносяться:

- зернові;
- картопля;
- цукровий буряк; - олійні культури; - фрукти і овочі.

Таблиця 2.6

Динаміка топ-10 імпортованих сільськогосподарських продуктів
Німеччини, 2015-2019 рр., млн дол. США

Назва/Рік	2016	2017	2018	2019	2020	2020 до 2016, %
Сир	4,8	5,08	5,53	5,86	6,1	+27,08
Кава	4,77	4,76	4,97	4,5	4,28	-10,27
Вино	3,56	3,68	3,78	4,11	3,86	+8,4
Свіжі овочі	2,06	2,2	2,29	2,35	2,32	+12,6

Продовження таблиці 2.6

Горіхи	3,17	2,7	2,66	2,76	2,8	-11,7
Кондитерські вироби	2,71	2,96	2,94	3,16	3,21	+18,45
Рапс	2,57	3,12	3,53	3,28	3,23	+25,7
Свіжа яловичина	2,31	2,45	2,51	2,61	2,48	+7,4
Свіжа свинина	1,98	2,16	2,4	2,2	2,47	+24,75

Джерело: [50]

Згідно проаналізованим даним таблиці 2.6 відбувся значний приріст в імпорті по таким групам товарів як:

- сир - +28,08% або на 1,3 млн дол. США;
- рапс - +25,7% або на 0,66 млн дол. США;
- свіжа свинина - +24,75% або на 0,49 млн дол. США;
- кондитерські вироби - +18,45% або на 0,5 млн дол. США.

Проте в динаміці імпорту с/г продукції також є від'ємні зрушення. Так, наприклад, імпорт горіхів впав на 11,7% з 2016 по 2020 рік. Це вказує на підвищення виробництва та вирощування горіхів всередині країни та імпорт даної продукції з інших країн світу не становить інтересу для Німеччини.

Проаналізувавши динаміку імпорту агропромислових товарів до Німеччини, перейдемо до аналізу топ-10 постачальників агропромислових товарів Німеччини. Найважливішими постачальниками с/г продукції Німеччини

є країни ЄС: Нідерланди, Франція та Італія. Україна займає 5 позицію в списку постачальників с/г продукції Німеччини (табл. 2.7) [38].

Таблиця 2.7

Топ-десять постачальників агропромислових товарів Німеччини,
2016-2020 рр. млн дол. США

Країна/Роки	2016	2017	2018	2019	2020	2020 до 2016, %
Нідерланди	23	25,2	26,7	27,6	27,5	+19,5
Франція	9,6	9,9	10,1	10,6	10,4	+8,3
Італія	9,3	10,1	10,7	11,3	11,02	+18,5
Іспанія	7,5	8,2	9,4	10,9	11,2	+49,3
Україна	7,3	8,01	8,6	9,2	9,02	+23,6
Австрія	4,7	5,1	5,6	6,08	6,3	+34,04
Бразилія	5,2	4,6	4,2	4,3	3,7	-28,8
Данія	4,7	5,1	5,5	5,4	5,5	+17,02
США	4,3	4,1	4,2	4,4	4,5	+4,7

Джерело: розроблено на основі даних [50]

Аналіз постачальників агропромислової продукції Німеччини показав, що:

- Іспанія збільшила поставки с/г товарів до Німеччини майже в два рази (+49,3%) у 2020 році;
- у 2020 році Німеччина також збільшила імпорт товарів з України на 23,6% відповідно;
- Німеччина тримає стабільність у відношенні імпорту продукції з США та незначно збільшила імпорт товарів – на 4,7% у 2020 році;
- імпорт товарів з Бразилії на відміну від інших країн отримав від'ємну позначку та зменшився на 28,8% з 2016 по 2020 рр.

Величезне сільськогосподарське виробництво Німеччини робить її чистим експортером зерна. Незважаючи на те, що за останні п'ять років виробництво зерна в Німеччині скоротилося на 4,6%, її експорт збільшився на 14%, а імпорт скоротився на 15,7%. Це може свідчити про деяке скорочення внутрішнього споживання. За останні п'ять років вартість експорту зерна в Німеччині скоротилася на 32%, незважаючи на збільшення обсягів експорту. Такий стан можна пояснити тим, що за останні п'ять років ціни на зерно в сільському господарстві різко впали [20].

Проаналізувавши виробництво зерна Німеччини за 1966-2020 роки, можемо зробити наступний висновок: у 2020 році виробництво зерна в Німеччині склало 45,6 млн тонн, це на 26% нижче середнього показника по країні за п'ятирічний період. Німеччина є другим за величиною виробником пшениці в Європейському союзі після Франції і протягом багатьох років найбільшим виробником ріпаку в ЄС, головним в Європі виробником олійних культур для виробництва харчової нафти і біодизельного палива. У 2019 році виробництво пшениці в Німеччині склало 20,2 млн тонн.

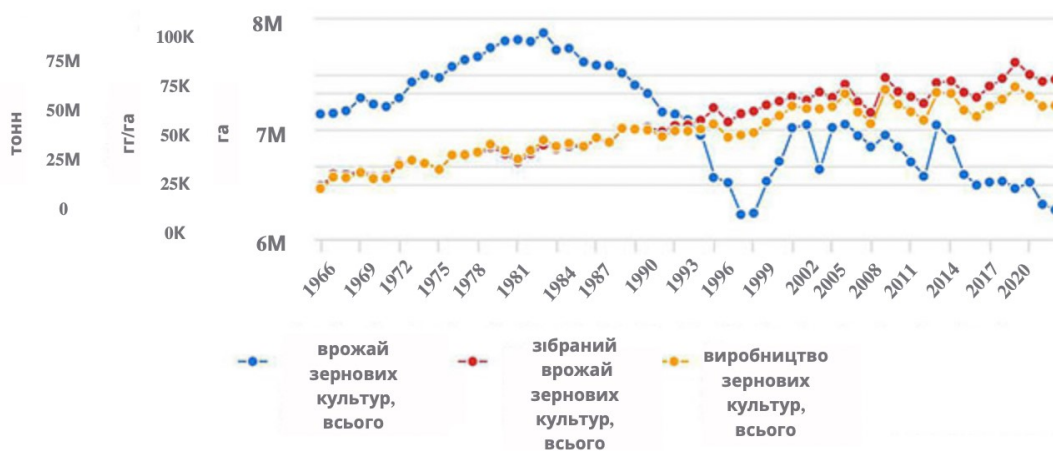

Рис. 2.12. Динаміка врожайності зернових культур Німеччини, 1966-2020 рр.
Джерело: розроблено на основі даних [60]

Ріст виробництва органічних продуктів у Німеччині продовжується в усіх напрямках, підтримуючи тенденції на традиційних сільськогосподарських та продовольчих ринках.

У Німеччині площа органічних земель у 2020 році перевищила 10%, збільшившись за останні п'ять років на 50%. У 2020 році німецькі фермери перетворили 107000 гектарів (до 6,6%) в органічне земледілля. На початку 2020 року - 1622100 гектарів обробляється органічними методами в Німеччині [39].

Таблиця 2.8

Динаміка розвитку органічних ферм та органічних сільськогосподарських угідь в Німеччині

Рік	Площа органічного землеробства, га	Темп приросту, %	Загальна ксть органічних ферм	Частка органічного землеробства в Німеччині, %	Частка органічних ферм в Німеччині, %	Державна підтримка, млн дол. США

1994	272,139	-	5,866	1,6	1,0	-
1998	416,518	153,05	9,213	2,4	1,7	38,9
2004	767,891	184,3	16,603	4,5	4,1	119,7
2009	907,786	118,2	19,813	5,4	5,3	116,9
2010	947,115	104,3	21,047	5,6	5,7	143,6
2011	990,702	104,6	21,942	5,9	7,3	143,9
2012	1 015,626	102,5	22,506	6,1	7,5	148,2
2013	1 034,355	101,8	23,032	6,2	7,7	155,3
2014	1 044,955	101,02	23,271	6,3	8,2	160,7
2015	1 047,633	100,3	23,398	6,3	8,2	158,5
2016	1 088,838	103,9	24,736	6,5	8,7	-
2017	1 251,320	114,9	27,132	7,5	9,9	-
2019	1 373,157	109,7	29,395	8,2	11,0	-

Продовження таблиці 2.8

2020	1 498,027	109,09	31,713	9,0	12,0	-
2020 до 1994, %	+1 225,888	550,6	2020 до 1994, % (540,6)	+7,4	+11	-

Джерело: розроблено автором на основі даних [39]

Проаналізувавши отримані дані про розвиток органічного виробництва сільськогосподарської продукції Німеччини визначено, що вирощування та виробництво органічних товарів має стрімкі тенденції до зростання та не аби як виросло за останні 27 років: станом на 1994 рік площа органічного землеробства складала лише 272,139 га, а в 2020 аж 1 498,027 га (+1 225,888 га площі). Така тенденція свідчить про органічну політику держави, капіталовкладення в дану галузь та пріоритетність вирощування корисної, без хімічного втручання та здорової продукції для майбутнього не тільки населення, а й планети Земля [39].

2.3. Порівняльний аналіз галузей економіки країн: України та Німеччини

Німеччина є для України одним з найближчих сусідів, що належить до Європейського Союзу, та важливим і надійним партнером на шляху до Європи. Федеративна Республіка Німеччина надає найбільшу після США двосторонню допомогу та є найважливішим торговельним партнером України. Україна для Німеччини - це наріжний камінь європейської архітектури безпеки, країна з якою вона підтримувала зв'язки ще з часів Київської Русі. Німеччина представлена в Україні великою групою населення, переважною мірою в цьому випадку йдеться про етнічних німців, частина з яких живе і завжди житиме в Україні. Існує також

щільна мережа політичних, економічних, культурних та приватних зв'язків між обома країнами, значну частку в яких займають федеральні землі та общини Німеччини. Німеччина дуже хоче бачити стабільну, демократичну і економічно процвітаючу Україну.

Проаналізуємо показники надходження прямих іноземних інвестицій в агропромисловий сектор України та Німеччини за 2009-2020 рр.

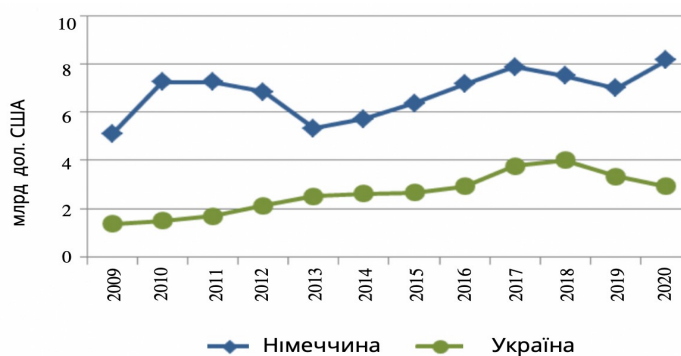

Рис. 2.13. Динаміка надходження ПІІ в агропромисловий сектор України та Німеччини, млрд дол. США, 2009-2020 рр.

Джерело: [4]

Іноземні інвестиції в агропромисловий комплекс України зросли у період з 2009 по 2018 роки до 3,8 млрд. дол. США. На жаль, з 2019 року їх ріст був перерваний у зв'язку з викликами у політичних та економічних умовах. У 2020 році рівень інвестицій скоротився до 2,9 млрд дол. США.

Глобальна фінансова криза 2008-2009 років, очевидно, мала вплив на обсяг іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс Німеччини – у 2009 році скоротився на 22,2%. Проте з 2012 по 2017 роки приплив ПІІ до Німеччини почав зростати.

Частку іноземних інвестицій в німецький агропромисловий комплекс у розмірі 0,7% від загального об'єму інвестицій слід оцінювати як незначну. Водночас, прямі іноземні інвестиції в агропромисловий комплекс України складають 8,1% від загального обсягу інвестицій [4].

Порівняльний аналіз показав, що площа сільськогосподарських земель в Україні більш, ніж у два з половиною рази більша за площу

сільськогосподарських земель Німеччини, хоча як у Німеччині, так і в Україні відбувається незначне скорочення площі сільськогосподарських земель у зв'язку із розширенням міст та побудовою промислових об'єктів. Продукція аграрного виробництва України складає близько 13,7% ВВП, тому аграрний сектор відіграє дуже важливу роль в економіці України, тоді як у Німеччині його роль, виходячи з частки у ВВП країни, значно менша. Водночас, валова додана вартість аграрного сектору, України, становить лише 54% від відповідного показника Німеччини. При цьому, варто враховувати пряму державну підтримку сільськогосподарської землі, яка в Німеччині набагато вища завдяки Спільній Аграрній Політиці ЄС (САП).

Таблиця 2.9

Порівняння показників аграрного сектору в Німеччині та Україні у 2019 році

Показники	Німеччина	Україна
Сільськогосподарська земля, млн га	18,4	41,5
Частка земель сільськогосподарського призначення, %	51,6	68,8
Загальна площа лісових ділянок, млн га	11,4	10,4
Лісистість, %	32	15,9
Валова додана вартість аграрного сектору, млрд дол. США	19,8	10,8
Частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті, %	0,6	13,7
Зайняті у сільському господарстві, млн осіб	0,9	2,9
Валова додана вартість аграрного сектору, тис. дол. США/га с/г земель	22	3,8

Працюючі в сільському господарстві/ 1 000 га с/г земель	49	69
Середня місячна заробітна плата, дол. США	2883	144

Джерело: [7]

У аграрному секторі України задіяно значно більше працівників, ніж у Німеччині. Це пояснюється, серед іншого, в середньому, нижчою продуктивністю праці у сімейних господарствах, де сконцентровано овочівництво та тваринництво. У зв'язку з дефіцитами у інтернаціоналізації та з недостатньою кількістю практики в аграрній освіті, на українському ринку праці є надлишок некваліфікованих сільськогосподарських працівників. Середня місячна заробітна плата в аграрному секторі України значно менша ніж в Німеччині. Аграрний сектор Німеччини підлягає загальній системі оподаткування прибутку та ПДВ. В Україні навпаки – сільськогосподарські підприємства, у порівнянні з іншими галузями народного господарства, мають певні переваги. Вони не сплачують податок на прибуток, земельний податок та рентну плату за користування водою. Натомість вони сплачують єдиний фіксований податок, величина якого, залежно від нормативної (визначеної державою) вартості землі, коливається від 6 до 12 дол. США за га ріллі.

В Німеччині на зернові культури припадає 54,5% посівної площі, в Україні у 2017 році цей показник склав близько 51,2%. Тобто, вони представляють собою найважливіші культури галузі рослинництва для обох країн.

33,6% посівних площ в Україні займають олійні культури, в першу чергу – соняшник. Україна є лідером світового експортеру соняшnikової олії. Також тенденцією останніх років є зростання посівних площ сої. У 2017 році вона займала майже 2 млн. га або 7,3% усієї посівної площі (рис. 2.14) [26].

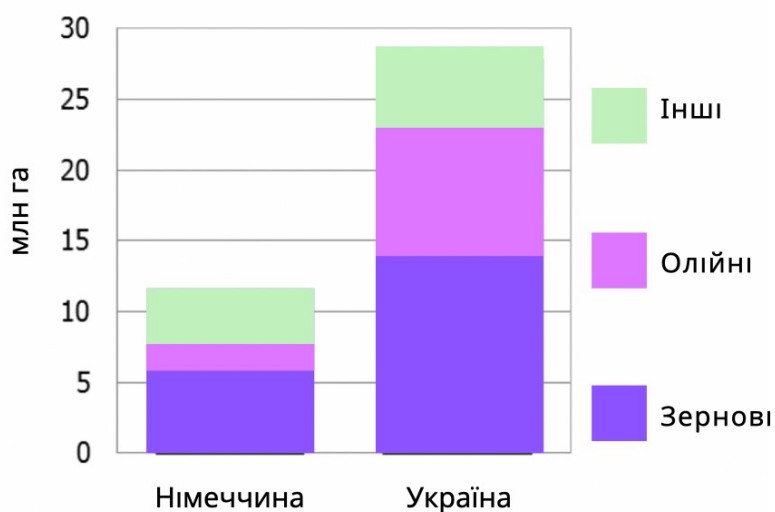

Рис. 2.14. Посівна площа за культурами: Україна та Німеччина, 2020 р.

Джерело: розроблено на основі даних [26]

У Німеччині олійні культури займають лише близько 11,8% посівної площі. Особливо велику частку тут займає ріпак.

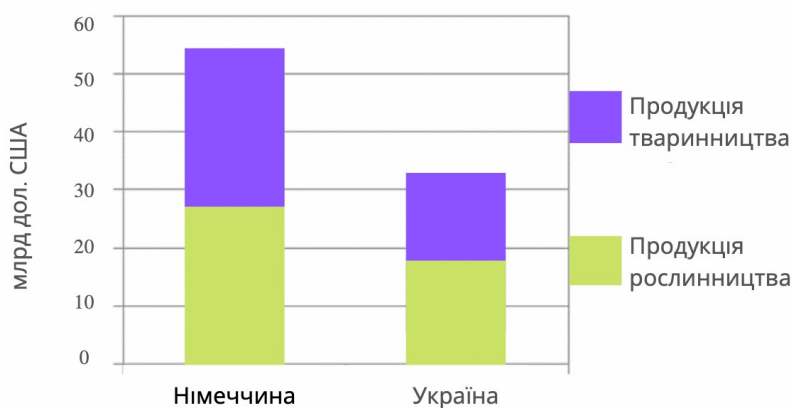

Рис. 2.15. Валове виробництво аграрної продукції: України та Німеччини, 2020 рік

Джерело: розроблено на основі даних [37]

В Україні 73% валового виробництва займає продукція рослинництва, у той час, як в Німеччині даний показник у 2020 році становить 51%. Виробництво продукції тваринництва у Німеччині має значно більше значення, ніж в Україні.

Основною причиною є, серед іншого, інвестиційні затрати у цих двох галузях виробництва - тваринництво вимагає значно довшого періоду повернення інвестицій. Тому, з урахуванням нестабільної політичної ситуації в Україні, інвестори реагують тут досить стримано.

Проаналізуємо та порівняємо експорт України до Німеччини та Німеччини до України за найприбутковішими товарами у 2020 році. Згідно проаналізованим даним, експорт України сконцентрований більш на агропромисловій продукції: кукурудза – 280 млн дол. США, насіння ріпаку – 353 млн дол. США та олійні культури – 95,5 млн дол. США. А ось експорт Німеччини до України технологічно-промислово орієнтований: машини – 358 млн дол. США, медикаменти – 295 млн дол. США та хімічні речовини – 213 млн дол. США [38].

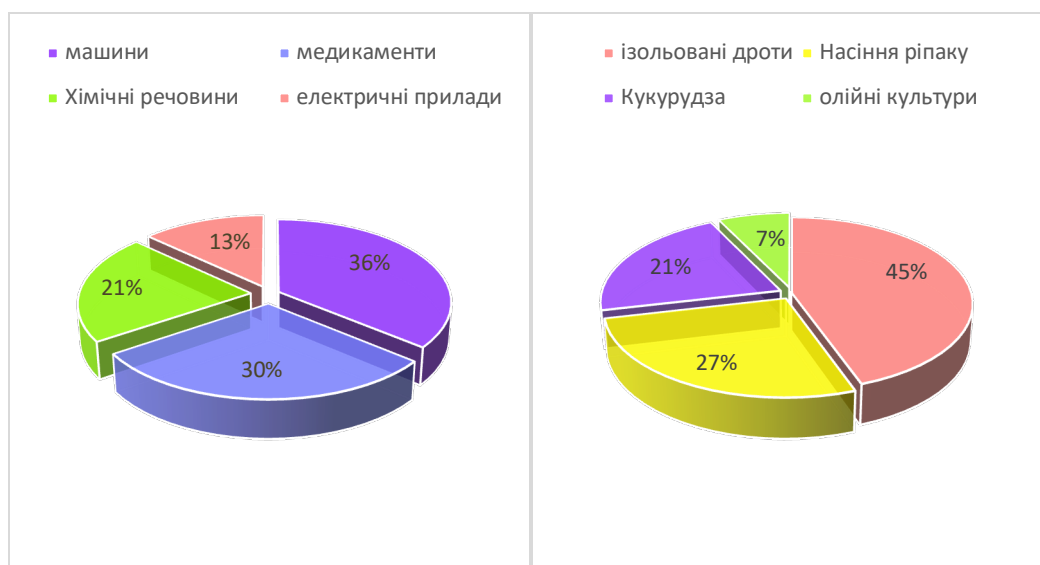

Рис. 2.16. Експорт України та Німеччини за топ-4 товарами у 2020 році
Джерело: розроблено на основі даних [38]

У сільськогосподарському експорті Німеччини до України більшість становлять готові харчові продукти – 34%.

В цілому ж аграрний експорт Німеччини до України характеризується досить диверсифікованою структурою. Характерним є також те, щодо України імпортуються зокрема товари, які пройшли переробку. Більшу половину

складають товари широкого використання, в основному, харчові продукти та напої.

Рис. 2.17. Динаміка торгівлі-експорту сільськогосподарською продукцією України та Німеччини, млн дол. США, 2013-2020 рр.

Джерело: розроблено на основі даних [49]

У 2017 - 2020 році обсяг доставки товарів з Німеччини в Україну, серед іншого, через падіння гривні, значно скоротився у порівнянні до рівня 2015-16 рр.

Україна експортує до Німеччини, в основному, сировину, зокрема, зернові та олійні культури. Частка цієї аграрної сировини в аграрному експорті у 2020 році склала майже 75%. Український аграрний експорт протягом до 2017 року збільшився і склав 368 млн. дол. США, зокрема завдяки експорту молочних та яечних продуктів, тваринних та рослинних жирів, а також перероблених овочів та фруктів (рис. 2.18).

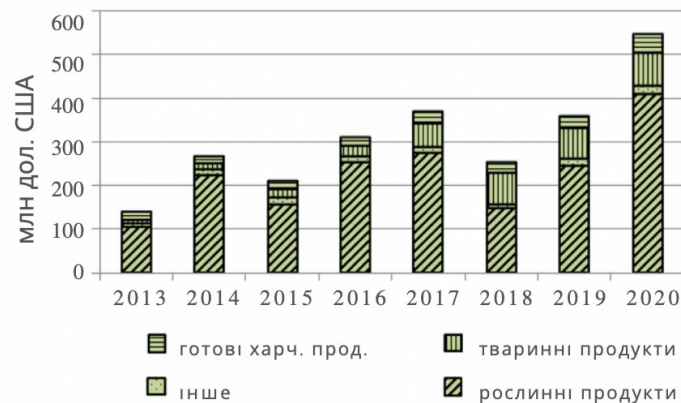

Рис. 2.18. Динаміка торгівлі-імпорту сільськогосподарською продукцією України та Німеччини, млн дол. США, 2013-2020 рр.

Джерело: розроблено на основі даних [49,52]

Проаналізовано динаміку торгівлі-імпорту сільськогосподарською продукцією України та Німеччини та незважаючи на набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, імпорт аграрної продукції з України у 2018 році спочатку різко впав. А вже у 2020 році він досяг рекордного рівня, склавши 547 млн дол. США, зокрема завдяки збільшенню імпорту рослинної продукції та готової харчової продукції.

Важливим для розвитку аграрного сектору є можливість отримання кредитів від держави, тому проаналізуємо ці показники в Україні та Німеччині (рис. 2.18).

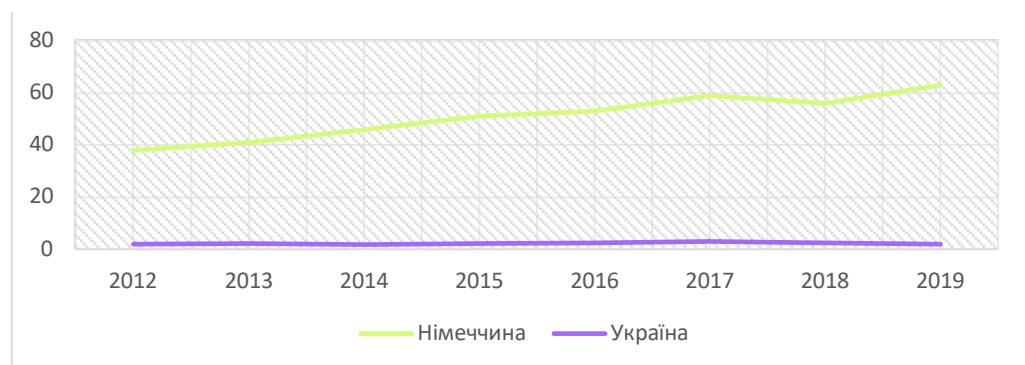

Рис. 2.19. Кредитування аграрного сектору України та Німеччини

Джерело: розроблено на основі даних [53]

Згідно порівняльному аналізу кредитування аграрного сектору України та Німеччини, частка кредитів для сільськогосподарських підприємств в загальному обсязі кредитів в Україні є набагато меншою, ніж в Німеччині і в середньому по ЄС. 75% українських аграрних компаній вважають обмежений доступ до кредитів головним бар'єром для збільшення об'ємів аграрного виробництва. 60% підприємств не мають доступу до залучених ресурсів. Близько половини виробників продають свій урожай негайно після збирання, щоб отримати кошти для поточної діяльності.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу зроблено наступні висновки, що продукція аграрного виробництва України складає близько 13,7% ВВП, тому аграрний сектор відіграє дуже важливу роль в економіці України, тоді як у Німеччині його роль, виходячи з частки у ВВП країни, значно менша. В останні роки економічне зростання України стало критично залежати від перспектив розвитку сільськогосподарського сектора. У 2013-2019 роках частка промисловості у ВВП країни впала з 31,3% до 26,3% (знизилося на 5%), в той час як внесок сільського господарства зріс з 8,3% до 14,4% (збільшилось на 6,1%).

Експорт сільськогосподарської продукції з України - сконцентрований. Поки Україна спеціалізується на експорті сировинних товарів. У 2019 році на три найбільші категорії - зернові, жири та олійні культури - припадало 74% сукупного сільськогосподарського експорту. Площа сільськогосподарських земель в Україні більш, ніж у два з половиною рази більша за площу сільськогосподарських земель Німеччини.

Сільськогосподарська галузь Німеччини є однією з чотирьох найбільших в Європейському союзі. Німеччина є: другою за величиною імпортером і третім за величиною експортером, орієнтованої на споживача, сільськогосподарської продукції в усьому світі.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІК КРАЇН: УКРАЇНА ТА НІМЕЧЧИНА

3.1. Вплив міжнародного досвіду Німеччини на розвиток економіки України

Важливим напрямком розвитку економіки України – є міжнародний досвід, в тому числі Німеччини. Німецький досвід стабілізації економіки особливо цікавий, оскільки відображає перехід від центрально-керованої економіки до ринкової. В період розвитку в країні послідовно здійснювалися принципи адміністративно-командного регулювання, які включали в себе розподіл товарів за картками, нормування сировини і виробничих матеріалів, заморожування цін і заробітної плати, державний контроль над імпортом і експортом, валютою.

На початку ХХІ століття перед нашою країною постала нова стратегічна мета - сформуванню соціально орієнтовану ринкову економіку, в основі якої було б досягнення високого добробуту населення через розвиток економічної свободи, підтримку конкуренції, забезпечення повної зайнятості. Політика, орієнтована на пропозицію, висувала на передній план стимулювання виробництва товарів і послуг. У рамках політики порядку в соціальному міжнародному ринковому співтоваристві Німеччини даний підхід означав створення довгострокових рамок умов для господарського розвитку з метою підвищення ефективності економіки. Політика стабілізації не зводилася в трансформаційний період до фінансової збалансованості, а трактувалася як стабілізація інституціональних умов господарської діяльності: стабільної грошової системи, вільного ринкового ціноутворення, розвитку підприємницької активності. Інституційні кордону визначали умови рівноваги в економіці.

У період реконструкції (відновлення) економіки головними напрямками німецьких реформ стали: грошова реформа, реформа цін, підтримка

підприємництва (рис. 3.1). Дана сукупність заходів стала основою «німецького економічного дива».

Рис. 3.1. Основні напрямки економічних реформ в Німеччині

Джерело: [54]

В умовах глобалізації та швидких технологічних зрушень наприкінці ХХ початку ХХІ століття в економічній політиці Німеччини на перший план вийшли не проблеми соціального захисту та перерозподілу доходів, а створення умов для розвитку підприємництва, готовність до ризику, зростання зайнятості, дерегулювання і посилення гнучкості системи. Головне в сучасній моделі соціально-ринкового співтовариства – підтримка високотехнологічних виробництв і створення сприятливого інвестиційного клімату.

Переклад «економічного маятника вліво» - відмова від рестриктивної фінансової політики на користь стимулювання перспективних виробництв - став єдиною можливістю для економічного зростання, адекватного потенційним можливостям країни. Держава повинна брати на себе здійснення чітко спрямованого початкового впливу на економічну систему через формування інституційних умов і програм інноваційного розвитку.

Не випадково в 2002 році п'ять з шести німецьких наукових інститутів, які готують аналітичні огляди, виступили за програми бюджетного стимулювання економіки.

Створення розвинутого і стабільного реального сектора, стимулювання пропозиції на інноваційній основі стали основною метою реформ, що включають ряд взаємопов'язаних комплексних перетворень, які представлені на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Мета і елементи політики в області пропозиції

Джерело: [55]

Відносини України та Німеччини є неймовірно важливими. Адже на шляху до Європи - Німеччина є найближчим сусідом для України та надійним торговим

партнером. Як показав аналіз вона надає Україні найбільшу після США двосторонню допомогу. Так, як Україна має вигідне геополітичне положення та потенціал зовнішньоекономічного розвитку, то Німеччина також відводить важливу роль для співробітництва із Україною. Повноцінна інтеграція у європейський світовий простір для України є пріоритетним питанням.

Для цього необхідно активно шукати шляхи ефективної співпраці з європейськими партнерами, поліпшення інвестиційного клімату та залучення нових іноземних інвесторів. Німеччина одна з найсильніших країн Європи. І підтримка та співробітництво із такою країною означає для України готовність Європи співпрацювати з нею, як із перспективним, передбачуваним партнером. Саме тому українсько-німецьке співробітництво є настільки важливим та навіть пріоритетним.

Серед країн Європейського Союзу Німеччині належить провідне місце у зовнішньоторговельному обороті України. У 2020 році експортні поставки до Німеччини склали 10,2% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини). Найбільші імпорتنі поставки серед країн ЄС здійснювалися із Німеччини – 25,9% від загального обсягу імпорту (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного). Порівняльний аналіз 2019-20 рр. свідчить, що експортні поставки зросли на 6,9% з 1,78 млрд дол. США у 2019 до 1,9 млрд дол. США у 2020, імпорт – на 3,0% з 4,5 млрд дол. США у 2019 до близько 4,6 млрд дол. США у 2020 (табл. 3.1) [56].

Таблиця 3.1

Показники двосторонньої торгівлі товарами та послугами України з Німеччиною, млн дол. США

Показник торгівлі	2019	2020	Абсолютне відхилення, млн дол. США	Відносне відхилення, %

Товарообіг	6294,6	6554,7	260,1	4,1
------------	--------	--------	-------	-----

Экспорт	1779,9	1903,5	123,6	6,9
---------	--------	--------	-------	-----

Продовження табл. 3.1

Імпорт	4514,7	4651,2	136,4	3,0
Сальдо	-2734,9	- 2747,7	-12,8	-

Джерело: [56]

Аналіз показників торгівлі товарами та послугами України з Німеччиною свідчить, що сальдо двосторонньої торгівлі зберегло негативне значення. Та все ж для українського експорту до Німеччини є великі перспективи для росту.

Станом на 01.10.2020 найбільші обсяги інвестицій з федеративної республіки Німеччина залучено у наступні види економічної діяльності:

- промисловість – 4,8 млрд дол. США у т.ч. металургійне виробництво – 4,3 млрд дол. США;
- виробництво гумових виробів – 243 млн дол. США;
- оптова та роздрібна торгівля – 245 млн дол. США;

За проаналізованими даними Держстату на території України зареєстровано близько 4 тис. підприємств з уставним капіталом, залученим з Федеративної Республіки Німеччина. Також варто відзначити прямі інвестиції з України до Німеччини [56]. Українськими підприємствами інвестовано в економіку Німеччини 2,38 млн дол. США, близько 50% українських інвестицій спрямовано до промисловості Німеччини. Приплив німецьких капіталів, активна участь відомих фірм Німеччини у модернізації багатьох перспективних українських підприємств набуває вирішального значення. Кількість представництв німецьких фірм в Україні становить зараз близько 250, кількість німецьких фірм та спільних підприємств – близько 950, тенденція зростає. Загалом же в Україні існують понад 1200 фірм з участю німецького капіталу. Це означає, що у найближчому майбутньому взаємовідносини України та Німеччини слугуватимуть орієнтиром і для інших країн регіону стосовно можливості плідної співпраці та налагодження взаємовигідних зв'язків із нашою країною.

Основним об'єктом стимулювання повинні ставати, судячи з досвіду Німеччини, макротехнології. Під макротехнологією розуміється система наукових технічних і технологічних рішень, що дозволяють випускати наукомістку конкурентоспроможну продукцію широкого застосування (обчислювальна техніка, програмне забезпечення, засоби зв'язку, нові матеріали, транспорт, паливо).

Аналіз показав, що вибір найважливіших макротехнологій орієнтований не на галузеві пріоритети, а на міжнародну конкурентоспроможність кінцевих продуктів. Інноваційний шлях розвитку вимагає зміни підходів до формування стабілізаційної політики. Вона передбачає поєднання загальних сприятливих умов підприємництва з підтримкою конкретних проектів (макротехнологій), які допомагають вирішувати проблеми даного регіону за рахунок пріоритетного кредитування перспективних проектів, пільгового оподаткування, зняття різних бар'єрів для переливу ресурсів і т. і.

Головна мета інноваційного розвитку в європейській моделі - гармонізація соціальних відносин і забезпечення повного взаємозв'язку інформаційної економіки з глобальними фінансовими ринками, зсув орієнтації в бік споживачів технології.

Німеччина посідає третє місце на світовому ринку високих технологій після США і Японії. Щорічно обсяг експорту високотехнологічної продукції приносить Німеччині близько 530 млрд дол. США з сфери макротехнологій. Як показав аналіз, станом на 2019 рік за версією Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) Німеччина займала 7 місце за рейтингом конкурентоспроможності, для порівняння Україна - 81. В Німеччині найвищий в світі показник частки зайнятості в інтенсивних галузях економіки, а також частки доданої вальної вартості. Так, частка зайнятих у сфері інтенсивних і високих технологій в Німеччині становить 27,7% від загального числа зайнятих у виробництві, а

частка доданої вартості цих галузей у всьому виробничому секторі Німеччини становить 25,9% [32].

Державна підтримка наукових досліджень та інноваційних технологій сприяє розвитку економіки. Німеччина лідер інноваційного розвитку на сучасному етапі, що визначено державною інноваційною політикою, яка є предметом пильного вивчення в багатьох країнах світу.

Підтримка малого та середнього бізнесу пріоритет економічної політики Німеччини. Основними напрямками підтримки є розвиток наукомістких галузей виробництва та експортних можливостей, освоєння високих технологій, навчання та підвищення кваліфікації, розвиток самозайнятості шляхом створення нових підприємств. Те, як в Німеччині підтримують МСБ, можна сказати, є прикладом для всієї решти Європи в тому числі і для України. На федеральному і регіональному рівнях реалізується понад 500 програм, що сприяють інвестиційній та інноваційній активності. Найбільш відомою програмою в сфері стимулювання інноваційного розвитку є створена ще в 1978 році спеціальна урядова програма «Загальна концепція науково-технічної політики щодо дрібних і середніх фірм», що передбачає фінансування ризикової діяльності, поліпшення умов передачі технологій, забезпечення науковими кадрами.

Згідно проаналізованим даним, реалізація даного комплексу заходів дозволила Німеччині створити адекватні ринкові умови для відтворення інновацій та розвитку економіки. Головною перевагою Німеччини на сьогодні є випуск високотехнологічних товарів і продукції з високою ступенем переробки, що користується великим попитом у всьому світі. З метою подальшого збереження конкурентних позицій на міжнародному ринку держава всіма силами намагається сприяти створення ефективної національної інноваційної системи, і цей досвід може бути для нас вкрай корисний.

Порівняльний аналіз показав, що для розвитку економіки України у сфері інновацій можемо використати наступні показники розвитку цієї сфери в Німеччині:

1. Для розвитку інноваційної активності вкрай важливо, щоб держава всіляко стимулювала створення середовища споживання інновацій. Як показує нам досвід Німеччини та ряду інших країн, законодавство має стимулювати не тільки виробника інноваційної продукції, але також інвесторів і користувачів цієї продукції, тим самим забезпечуючи залучення інвестицій в інноваційні галузі. Це вкрай важливо для нашої країни, де практично відсутній попит на інноваційну продукцію.

2. Необхідно активізувати і оптимізувати державну підтримку малого і середнього бізнесу. Саме на підприємствах малого бізнесу з'являються багато найважливіших винаходів. Завдяки діяльності малих підприємств, ми маємо можливість користуватися такими благами цивілізації, як персональний комп'ютер, ксерокс або вертоліт. Важливим завданням держави стає створення таких умов, при яких подібні винаходи виводяться на ринок і знаходять свого споживача. Щоб не виникало таких ситуацій, коли українські винахідники, не знайшовши підтримки на батьківщині, їхали на захід і там з успіхом реалізовували свої проекти.

3. Наступний механізм, який активно використовується всіма розвиненими країнами при стимулюванні інноваційної активності, - податкові пільги. Активізація використання непрямих механізмів стимулювання інноваційної активності поступово відбувається і в українській практиці. Однак ці процеси носять поки досить обмежений характер і не дають належного позитивного впливу на інноваційні процеси в нашій країні. Тому, на наш погляд, необхідно більш ретельно вивчити зарубіжний досвід і більш активно використовувати механізми податкового пільгування для стимулювання розвитку інноваційних процесів в Україні.

4. Важливе значення для розвитку ринків високо інноваційної продукції має індустрія венчурного капіталу. Кілька важливих висновків можна зробити з досвіду Німеччини. По-перше, держава може відігравати значиму роль у розвитку індустрії венчурного фінансування; по-друге, політичні ініціативи, орієнтовані на сектор венчурного капіталу, можуть бути ефективними лише в тій мірі, в якій існує або створюється сприятливе навколишнє середовище.

5. До інших корисних інструментів, які були відзначені нами раніше, можна віднести протекціоністську політику по відношенню до розробок вітчизняних вчених. Також велике значення має стимулювання процесів патентування. Як ми вже відзначали, Міністерство освіти, науки, досліджень і технологій Німеччини надає підтримку підприємствам малого і середнього бізнесу, які вперше приступили до процедури захисту прав на результати своїх досліджень і розробок. Використання даного досвіду мало б позитивний ефект і в нашій країні.

6. Вкрай важливо, щоб у населення існувала ідеологічна установка на досягнення лідируючого положення на світових ринках. У нашій країні сьогодні цей настрій відсутній. Більшість населення з усмішкою ставиться до вітчизняного автопрому, боїться літати на українських літаках. Слід переломити цю тенденцію. Потрібна грамотна рекламна компанія, яка вселила б в голови людей переконання і впевненість, що ми можемо і повинні створювати все найкраще. Крім того, необхідно активізувати діалог між державними структурами, науковим співтовариством, представниками бізнесу та громадськістю. За прикладом Німеччини слід проводити широкі інформаційні кампанії, які б пояснювали важливість і потрібність заходів державної інноваційної політики.

7. Серйозні прогалини існують в українській системі захисту прав інтелектуальної власності. Багато що з німецького досвіду може бути з успіхом застосовано у вітчизняній правозастосовній практиці. Однак слід пам'ятати, що навіть складна система надання та підтримки прав буде марною в разі, якщо не

будуть надаватися засоби захисту проти порушень, які доводять, що, в кінцевому рахунку, порушення економічно не вигідно.

Спираючись на проведений аналіз, можна виділити наступні риси сучасної німецької моделі стабілізаційної політики, котру можна використовувати для стабілізації економіки в Україні:

- акцент на структурний характер сучасних криз;
- збереження серед пріоритетів стабілізаційної політики стимулювання конкуренції і зайнятості;
- зросла увага до дослідження довгострокових проблем економічного розвитку, що спричинило перехід до політики «твердого курсу»;
- зміна ролі основних інструментів регулювання (кредитно-грошової і бюджетної політики) базувалися на зміні їх сфер впливу: бюджетні важелі за допомогою податкових заходів були покликані стимулювати економічне зростання, а кредитно-грошова політика - створювати для неї стабільні умови, борючись з інфляцією;
- ослаблення прямих форм впливу на економіку в дусі "дерегулювання" не досягло значних масштабів.

У той же час аналіз німецького досвіду показав, що стабілізаційна політика не може бути зведена до примітивної ідеї фінансової стабілізації. Практично всі показники економічної кон'юнктури залежать прямо або опосередковано від динаміки виробництва. Тому зміст поняття "стабілізація", або "стабілізаційна політика", включає насамперед стабілізацію виробництва, зайнятості і лише потім - фінансових умов.

3.2. Аграрний сектор як пріоритетна галузь економіки: України та Німеччини

У сучасному світі існує реальна небезпека витіснення агропромислового комплексу України на периферію світового економічного розвитку, незважаючи на значний економічний потенціал. Сировинна спеціалізація галузі в умовах глобалізації все більше сприяє нерівнозначному обміну природної ренти на інтелектуальну, що призводить до зниження відтворення наукового потенціалу, інноваційної активності і, як наслідок, низьку конкурентоспроможність і ефективність аграрного сектора економіки.

Порівняльний аналіз різного роду витрат на інновації показав, що їх основна частка припадає на придбання машин і обладнання (60-70% від усіх витрат), частка витрат на власні наукові розробки і дослідження становить 1015%. Тоді як в країнах Європейського союзу частка власних наукових досліджень і розробок становить 40-50% і вище, а на частку закупівель машин і устаткування припадає 30-40% [35]. Слід врахувати також і той факт, що більша частина інноваційної продукції є новою для України, але не новою для світової економіки.

Вивчення сучасного стану АПК України дозволило виявити його основні проблеми, якими, на наш погляд, є: значне скорочення обсягів виробництва, посівних площ, поголів'я худоби, що сталося в результаті порушення виробничогосподарських зв'язків, посилення інфляційних процесів, подорожчання кредитних ресурсів, скорочення державного фінансування, зниження купівельної спроможності споживачів сільськогосподарської продукції, диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію; незадовільний стан сільськогосподарських земель.

Особливо актуальна проблема деградації земель. До 2020 року з сільськогосподарського обороту виведено близько 30 млн. га [37]. Занепадають

меліоративні системи, збільшуються площі закислення ґрунтів. В останні роки практично припинені роботи по підвищенню родючості ґрунтів і меліорації земель, осушення і зрошення земель, скоротилися показники застосування органічних і мінеральних добрив, що послужило посиленню процесу деградації ґрунтів. Повільно розвивається інфраструктура земельного ринку, не створена система інформаційного забезпечення та роз'яснювальної роботи, що створює можливість тіньового обороту. За останні роки різко скоротився рівень середньодушового виробництва зерна. У сучасній ситуації Україна вже не володіє достатніми фінансовими можливостями для закупівлі необхідної кількості зерна, а зниження зернового імпорту заповнюється збільшенням розміру закупівель готових продуктів харчування.

Проблеми розвитку сільської місцевості сьогодні є не тільки соціальними, але і чинять негативний вплив на економіку аграрного виробництва. Недостатньо установ культури, охорони здоров'я, народної освіти, не вистачає фахівців цих сфер, раціон харчування у сільських жителів скромніший і менш збалансований, заробітна плата значно нижче, а ціни на селі вище і т.д. Все це веде до міграції населення з села в місто, причому вибуває населення молодих вікових груп, йде процес старіння населення і вимирання села.

Складність проблеми полягає і в тому, що в сільській місцевості, крім сільськогосподарської діяльності, практично немає інших джерел доходу. Це змушує керівників с/г підприємств зберігати надлишкову чисельність працівників для підтримки соціальної стабільності на своїй території, що веде до зниження продуктивності праці і загальної рентабельності галузі.

Отже, розглянемо основні проблеми агропромислового комплексу в Україні (рис. 3.3).

Обробна промисловість

- низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів;
- собівартості; високий рівень

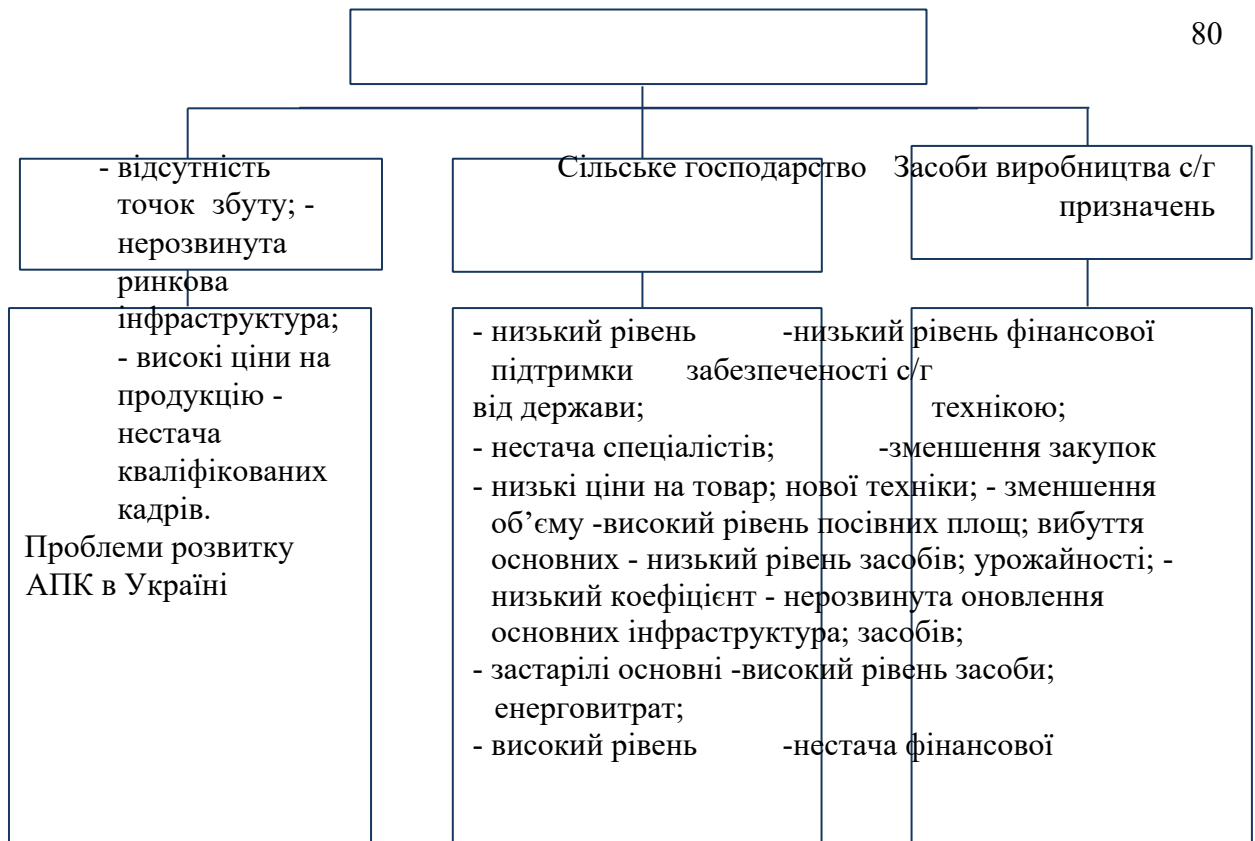

Рис. 3.3. Проблеми розвитку АПК в Україні

Джерело: розроблено на основі даних [9]

Незважаючи на те, що в останні роки були помітні ряд позитивних тенденцій: пов'язаних зі збільшенням обсягів інвестицій і посиленням інноваційної активності в окремих секторах АПК, в цілому агропромисловий комплекс України перебуває в стані системної кризи.

Німеччина й Україна уже протягом багатьох років успішно співпрацюють в аграрному секторі. Посольство Німеччини в Україні підтримує діалог між обома країнами у сфері сільського господарства та продовольства. Важливим елементом співпраці є фінансовані Федеральним міністерством продовольства і сільського господарства Німеччини коопераційні проекти, спрямовані на сприяння розвитку сталого, сучасного сільського господарства.

Для порівняння продуктивності сільського господарства одним із важливих показників є оцінка якості ґрунту. В Німеччині існує система оцінки ґрунтів, яка дозволяє на основі виду ґрунту визначити нормативну врожайність (наприклад, оцінка в 50 балів відповідає приблизно половині нормативної врожайності). Для України відповідні показники було встановлено на основі карти ґрунтів.

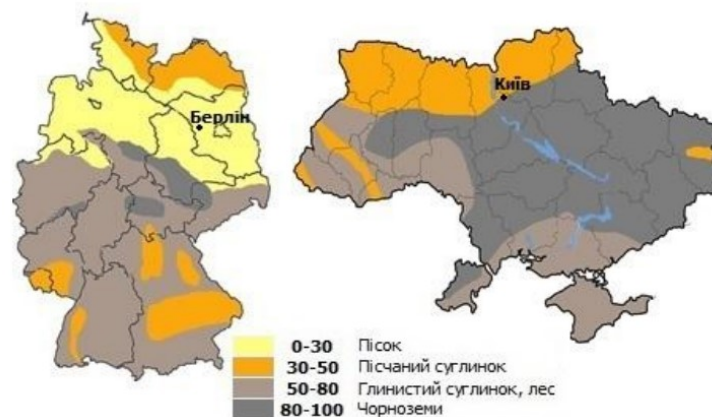

Рис. 3.4. Якість сільськогосподарських земель

Джерело: [58]

Згідно порівняльному аналізу, площа сільськогосподарських земель в Україні більш ніж у два з половиною рази більша за площу сільськогосподарських земель Німеччини, хоча як у Німеччині, так і в Україні відбувається незначне скорочення площі сільськогосподарських земель у зв'язку із розширенням міст та побудовою промислових об'єктів. Продукція аграрного виробництва України складає близько 13,7% ВВП, тому аграрний сектор відіграє дуже важливу роль в економіці України, тоді як у Німеччині його роль, виходячи з частки у ВВП країни, значно менша. Водночас, валова додана вартість аграрного сектору, України, становить лише 54% від відповідного показника Німеччини. [58] При цьому, варто враховувати пряму державну підтримку сільськогосподарської землі, яка в Німеччині набагато вища завдяки Спільній Аграрній Політиці ЄС (САП). У аграрному секторі України задіяно значно більше працівників, ніж у Німеччині. Це пояснюється, серед іншого, в

середньому, нижчою продуктивністю праці у сімейних господарствах, де сконцентровано овочівництво та тваринництво. У зв'язку з дефіцитами у інтернаціоналізації та з недостатньою кількістю практики в аграрній освіті, на українському ринку праці є надлишок некваліфікованих сільськогосподарських працівників. Середня місячна заробітна плата в аграрному секторі України значно менша ніж в Німеччині. Аграрний сектор Німеччини підлягає загальній системі оподаткування прибутку та ПДВ. В Україні навпаки – сільськогосподарські підприємства, у порівнянні з іншими галузями народного господарства, мають певні переваги. Вони не сплачують податок на прибуток, земельний податок та рентну плату за користування водою. Натомість вони сплачують єдиний фіксований податок, величина якого, залежно від нормативної (визначеної державою) вартості землі, коливається від 6 до 12 дол. США за га ріллі.

Сільськогосподарське дорадництво з Німеччиною та пов'язаний з ними постійний обмін знаннями можуть сприяти наступним аспектам українського соціального та економічного розвитку:

- забезпечення та підвищення доходів у сільській місцевості;
- впровадження та створення сталих виробничих систем у всіх галузях сільського господарства;
- розвиток сільського господарства, як ключового внеску в заходи захисту клімату;
- подальше зміцнення експортних позицій України в міжнародному масштабі;
- поширення провідних міжнародних технологій та ноу-хау у галузі сільського господарства та харчової промисловості.

Зрештою, міжнародне стале, конкурентоспроможне сільське господарство та харчова промисловість також можуть допомогти Україні знову розвивати підприємства, що охоплюватимуть весь ланцюг створення доданої вартості

сільськогосподарського виробництва від виробництва сировини та продажу засобів виробництва, української сільськогосподарської техніки та виробництва продовольства, власних науково-дослідних потужностей на міжнародному рівні та складної мережі організацій торгівлі аграрною продукцією.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, аграрний сектор в Україні все ще проходить комплексний курс реформ, зокрема щодо сталого б розвитку промислової та соціальної інфраструктури в сільській місцевості, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, покращення якості та безпечності аграрної продукції та збереження природних ресурсів [12]. У цьому контексті сучасні процедури, технології та засоби виробництва можуть кардинально підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва. Важливою передумовою є відповідна передача знань від виробників чи наукових установ сільськогосподарським виробникам.

У Німеччині сільськогосподарські дорадчі служби в останні десятиліття перетворилися на важливий двигун розвитку сільськогосподарських виробників. Компетентні дорадники здійснюють моніторинг наукового прогресу та консультують сільгоспвиробників, беручи до уваги специфічний агротехнічний стан справ у відповідних господарствах. В економічному масштабі це дорадництво веде до значного підвищення ефективності аграрного сектору Німеччини.

Важливим для розвитку аграрного сектору є можливість отримання кредитів від держави, тому порівняльний аналіз показників України та Німеччини показав, що частка кредитів для сільськогосподарських підприємств в загальному обсязі кредитів в Україні є набагато меншою, ніж в Німеччині і в середньому по ЄС. 75% українських аграрних компаній вважають обмежений доступ до кредитів головним бар'єром для збільшення об'ємів аграрного виробництва. 60% підприємств не мають доступу до залучених ресурсів. Близько

половини виробників продають свій урожай негайно після збирання, щоб отримати кошти для поточної діяльності.

Німецький досвід організації дорадчих послуг у галузі сільського господарства має велике значення для України в цьому контексті. Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України шукає ефективну концепцію подальшого формування системи дорадництва в Україні та, серед іншого, звернулося до АПД із запитом щодо німецького досвіду в цій галузі. Цей звіт служить для передачі досвіду Німеччини в розробці концепції організації сільськогосподарської дорадчої компанії в Україні на основі звіту про статус-кво «Ринок дорадчих послуг в Україні» (Звіт про сільськогосподарську політику АПД 9/2019) [60].

Для України також важливий розвиток інновацій в аграрній сфері. Стрімким важелем розвитку інновацій для Німеччини стала Національна стратегія високих досліджень, що була прийнята урядом у 2006 році, яка охопила 17 сфер. Її метою стало швидке впровадження на практиці нових технологій. У 2008 році її підкріпила Стратегія інтернаціоналізації, що передбачала залучення іноземних дослідників та студентів, а також прилив закордонних інвестицій.

Особливо акцентують увагу в Німеччині на впровадженні відновлюваних джерел, а також створенні екологічного сільського господарства в довгостроковій перспективі. Федеральне відомство з продовольства та сільського господарства в Німеччині є головним органом, що організовує та керує заходами відносно підтримки національного сільського господарства. Інноваційні ідеї в аграрній галузі цієї країни є досить затребуваними і регулярно користуються попитом серед місцевих аграріїв. Завдяки програмі підтримки інновацій Федерального міністерства здійснюється сприяння розвитку інноваційних, конкурентоздатних на міжнародному рівні продуктів, технологій і послуг на основі новітніх наукових відкриттів. Державна підтримка спрямована на:

- сталий розвиток галузі сільського господарства;
- покращення інформатизації суспільства у галузі інновацій аграрного сектора;
- посилення конкурентоздатності аграрного сектора Німеччини;
- збільшення виробничих потужностей;
- збереження природних ресурсів та покращення умов праці.

Програма державної підтримки розвитку та впровадження інновацій в аграрному секторі економіки Німеччини включає підтримку:

- наукових та науково-дослідних заходів, що направлені на перетворення технічних та нетехнічних інновацій на затребувані на ринку продукти;
- проектів, що сприяють зростанню здатності до інновацій;
- досліджень суспільних та правових умов, що сприяють розвитку інновацій, а також пошук перспективних напрямів розвитку інновацій.

Аналіз даних з 2014 до 2020 року показав, що урядом Німеччини було виділено близько 20,38 млрд дол. США на розвиток сільських територій.

Вивчення європейського та світового досвіду господарювання та впровадження інновацій в сільському господарстві допоможе виявити головні тенденції та кроки, які доцільно було б застосувати при проведенні аграрної політики в Україні. Аналізування світового досвіду інноваційного розвитку аграрного сектору виявило, що окремі країни – Німеччина - вже обрали для себе інноваційний шлях розвитку аграрного сектора, що сприяє поліпшенню продуктивності та ефективності праці в ньому.

Таким чином, одна з основних проблем сучасного розвитку агропромислового комплексу України полягає в тому, що країна, володіючи величезним науковим потенціалом, не може ефективно його застосовувати. Отже, для створення інноваційної економіки в аграрному секторі України необхідне об'єднання творців інновацій та виробників товарів і послуг.

Щоб досягти зазначеного вище ефекту, необхідно передбачити механізми, що дозволяють інтегрувати освіту, науку і виробництво. У вирішенні даної проблеми дуже цікавий досвід Німеччини, де особлива увага приділяється створенню різного роду горизонтальних і вертикальних інтегрованих структур, що характеризуються швидкою інноваційною адаптацією до постійно мінливого зовнішнього конкурентного середовища.

Згідно з німецьким досвідом, суб'єкти господарювання, що входять до інтегрованих агропромислових формувань, мають такі додаткові конкурентні переваги:

- по-перше можливості в області досліджень і розробок. У горизонтально і вертикально інтегрованих структурах здійснюється спільне фінансування різного роду інноваційних проектів, що дозволяє учасникам стабільно здійснювати інноваційну діяльність протягом тривалого часу. Наявність тісних зв'язків між підприємствами та освітніми та науково-дослідними установами надає можливість більш повно використовувати освітній і науково-технічний потенціал в області проведення фундаментальних досліджень і надання освітніх послуг;
- по-друге спільна співпраця з університетами дозволяє також оцінювати стан справ на ринку і коригувати в залежності від цього напрямки економічної політики. Наукові та дослідні установи отримують можливість застосовувати на практиці отримані знання, отримувати кошти за рахунок здійснення консалтингових та інших послуг, використовуючи їх для подальшого вдосконалення і розвитку.

Відомо, що в сучасних економічних теоріях людський капітал розглядається як один з факторів виробництва, але при цьому, як правило, враховується загальний рівень освіти, а не специфічний галузевий і технологічний рівень знань і досвіду. У найбільш розвинених інтегрованих формуваннях спостерігається поєднання специфічно галузевого знання і

загального формальної освіти, що формує великий ринок професійної робочої сили і сприяє подальшому розвитку інтегрованих структур.

Наявність джерел фінансового капіталу. У горизонтально і вертикально інтегрованій структурі об'єднуються фінансові можливості всіх учасників, залучаються іноземні інвестиції, відбувається спільна участь в конкурсах і проектах, об'єднуються фінансові можливості для забезпечення гарантій на отримання кредитів [3].

Інтенсивність формування мереж бізнесу. Дане конкурентну перевагу визначається інтенсивністю кооперації і взаємодії між компаніями, що входять в інтегровані структури, ступенем використання загальної інформації і ресурсів, інтенсивністю участі в спільних діях по виробництву продукції, в області маркетингу та рішення загальних виробничих проблем.

Розвиток соціальної інфраструктури. Соціальна інфраструктура визначається наявністю в інтегрованих структурах місцевих підприємницьких, професійних і громадських об'єднань, їх активністю, здатністю регіонального бізнесу взаємодіяти один з одним. Під соціальним капіталом зазвичай розуміється здатність населення спільно працювати для досягнення певної спільної мети.

Кваліфіковані робітники і менеджери починають притягуватися в нові необхідні компанії-виробники і компанії-постачальники. Частина синергетичної енергії інтегрованого формування є результатом здатності найманого персоналу компаній знаходити нові ринкові ніші і створювати свій власний бізнес.

Рівень конкурентоспроможності горизонтально і вертикально інтегрованої структури в значній мірі залежить від інновацій. Інноваційні компанії, як правило, створюють тісні мережеві зв'язку (технологічні, маркетингові та виробничі) з іншими компаніями і інфраструктурними інститутами (університетами, дослідними центрами і т.п.).

Здатність до колективного бачення проблем і спільним діям компанії. Однією з особливостей розвиненою ефективною горизонтально і вертикально інтегрованою структурою є усвідомлення компаніями себе в якості своєї «системи», здатність ставити і досягати спільні цілі на основі спільного бачення стоять перед ними проблем.

Таким чином, досвід Німеччини в розвитку горизонтально і вертикально інтегрованих структур, адаптуючи його до умов агропромислового комплексу України, аграрний сектор країни зможе в нетривалий час сформувати нову економічну агропромислову модель, побудовану на сучасних висококваліфікованих технологіях і системах. І протягом найближчих років країна повинна вийти на виробництво інноваційної продукції на інноваційному обладнанні на рівні не менше 50% (зараз таке виробництво становить близько 10%), тим самим істотно поліпшити своє становище у світовій економіці, домігшись випереджаючого становлення нового технологічного укладу і підйому економіки на довгій хвилі його зростання.

Спільність інфраструктури, сприятливі умови для обміну знаннями і підтримки нових ідей, єдиний ринок робочої сили і низькі бар'єри дозволять агропромислому комплексу збільшити продуктивність і впровадження інновацій. Підприємства отримають можливість ділитися позитивним досвідом і знижувати витрати, спільно використовуючи одні й ті ж послуги і постачальників.

Постійна взаємодія сприятиме формальному і неформальному обміну знаннями та співробітництва між організаціями, створення професійних кадрів. Місцеві освітні установи і інфраструктура створять додаткові переваги для суб'єктів господарювання, а суперництво між виробниками буде стимулювати конкурентоспроможність. Інтеграція по горизонталі і вертикалі суб'єктів агропромислового комплексу дозволить знизити витрати на перепідготовку кадрів, консалтингові послуги, розробку нових технологій. Подібного роду

формування дозволять досягти синергетичного ефекту і посилити конкурентоспроможні можливості вітчизняного виробництва як на внутрішньому ринку України, так і за його межами.

Висновки до розділу 3

Аналіз перспектив розвитку економік країн: України та Німеччини показав, що Україна потребує якнайшвидшої розробки наукової концепції економічного розвитку, економічної політики, заснованої на принципах демократії, котра враховує інтереси всіх верств і груп населення шляхом консенсусу, підвищення якості життя населення, формування середнього класу та громадянського суспільства, державно-публічного партнерства.

Так, основними факторами розвитку економіки України, використовуючи досвід Німеччини є мобілізація і раціональне використання внутрішніх ресурсів, робота на внутрішній ринок, формування конкурентоспроможності підприємств, бізнес-структур, сприятливого інституційного середовища. Інтеграція в союзи, асоціації та інші міжнародні структури ефективні лише при наявності розвиненою вітчизняної економіки.

Спільність інфраструктури, сприятливі умови для обміну знаннями і підтримки нових ідей, єдиний ринок робочої сили і низькі бар'єри дозволять

агропромислового комплексу збільшити продуктивність і впровадження інновацій.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу нами зроблено наступні висновки: Німеччина як країна-об'єкт аналізу розташована в центрі економічно розвинутого району Європи, місця, де перетинаються найбільші транспортні і торговельні шляхи світового значення. Країна має вихід до Балтійського і Північного морів, що зміцнює зовнішні торгово-економічні зв'язки країни. Економіка Німеччини займає 4 місце, в 2020 році, серед всіх світових економік по рівню Валового Внутрішнього Продукту. Промисловий сектор Німеччини займає 22% в загальній структурі німецької економіки, що дозволяє їй залишати за собою провідне місце серед інших промислово розвинених країн Європи. Німеччина є найбільшим постачальником транспортних засобів, продукції хімічної і фармацевтичної промисловості, а також побутової техніки. Україна в масштабах Європи - це одна з великих держав по території, населенню, природним ресурсам. Україна розташована в південно-східній частині Європи. Економіка України - це ринкова економіка, що розвивається, 41-ша в світі за розміром ВВП. Основу

української економіки становлять багатогалузева промисловість, сільське господарство і сфера послуг.

Аналіз галузей економіки України та Німеччини показав, що Німеччина є для України важливим і надійним партнером на шляху до Європи. Федеративна Республіка Німеччина надає найбільшу після США двосторонню допомогу та є найважливішим торговельним партнером України. Аграрний сектор Німеччини підлягає загальній системі оподаткування прибутку та ПДВ. В Україні навпаки – сільськогосподарські підприємства, у порівнянні з іншими галузями народного господарства, мають певні переваги. Вони не сплачують податок на прибуток, земельний податок та рентну плату за користування водою. Натомість вони сплачують єдиний фіксований податок, величина якого, залежно від нормативної (визначеної державою) вартості землі, коливається від 6 до 12 дол. США за га ріллі. В Німеччині на зернові культури припадає 54,5% посівної площі, в Україні у 2017 році цей показник склав близько 51,2%. Тобто, вони представляють собою найважливіші культури галузі рослинництва для обох країн.

Проаналізувавши розвиток галузей економіки України та Німеччини, перспективи розвитку економік країн: України та Німеччини нами було зроблено висновок, що Україна потребує якнайшвидшої розробки наукової концепції економічного розвитку, економічної політики, заснованої на принципах демократії, котра враховує інтереси всіх верств і груп населення шляхом консенсусу, підвищення якості життя населення, формування середнього класу та громадянського суспільства, державно-публічного партнерства. Однією з причин, що призвела до падіння загального рівня виробництва в Україні, якості життя населення, зростання соціальної напруженості в суспільстві, є відсутність науково обґрунтованої економічної політики в державі, нерозуміння та ігнорування провідної ролі інститутів в механізмах її реалізації. На чолі державних, законодавчих, виконавчих і судових органів влади, засобів масової інформації стоять представники і виразники інтересів незначної кількості

олігархічних груп, які не зацікавлені у формуванні громадянського суспільства, середнього класу, соціально-економічної політики, яка враховує інтереси більшості населення. Як головне завдання держави прийняти забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства, надавати фінансову підтримку МСБ та розвитку науково-дослідницькій сфері, переглянути податкові ставки на кредити для агробізнесу, мобілізація і раціональне використання внутрішніх ресурсів, робота на внутрішній ринок, формування конкурентоспроможності підприємств, бізнес-структур, сприятливого інституційного середовища.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агропромисловий погляд. Топ виробників соняшникової олії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agroreview.com/news/top-10vyrobnykiv-sonyashnykovoyi-oliyi>
2. АПК-Інформ. Врожайність с/г в Україні 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apk-inform.com/ru>
3. Гуткевич С. О. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки: монографія Київ: Європейський університет, 2003. 251 с
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. —
5. Економічна оцінка природного багатства України. За заг. ред. С.І. Пирожкова і М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2015.

6. Економічна ситуація в Україні 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2680599-ukraina2019ekonomichnij-rozvitok-zagalom-pozitivnij.html>
7. Звіт Антимонопольного комітету України за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547&schema=main>
8. Імпортери та експортери українських товарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eximbase.com/en>
9. Інформаційно аналітичний портал АПК України Стан галузей АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://agro.me.gov.ua/ua/investoram/monitoring-stanu-apk/stan-rozvitku-apk/stangalujej-apk>
10. Кабінет міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/07.2020/programa.pdf>
11. Кабінет міністрів України. Реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi>
12. Кабінет міністрів України. Угода про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejskaintegraciya/ugoda-pro-asociacyu>
13. Кредитування агробізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://latifundist.com/blog/read/2498-agrobiznes-v-tsifrah-analiz-i-prognozy>
14. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/zovnishnotorgovelnij_obig_produkciji_apk_za_sichen-berezen_2019r.pdf
15. Міністерство економіки України. Зовнішня торгівля України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://exportstrategy.me.gov.ua>

16. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
17. Німецько-український агрополітичний діалог. Експорт агропродукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apdukraine.de/ua/pro-proekt/publikatsiji/analitichni-zviti>
18. Паламарчук М. М., Паламарчук О. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. — К.: Знання, 1998. — С. 178—215.
19. Регіональна економіка та природокористування./ За ред. А.П.Голікова.- К.:Центр учбової літератури, 2009.- 352 с.
20. Ринок дорадчих послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dorada.org.ua/files/Distance_Learning_Course/Distance_Learning_Course_on_Agricultural_advisory_services.pdf
21. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України. — К.: Либідь, 1994.— 150с.
22. Світова економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/kof_overall_glob/
23. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2018/TradeFlow/EXPORT/Partner/by-country>
24. Системні аспекти капіталізації природних ресурсів. За наук. ред. М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2013.
25. Статистичний щорічник України за 2019 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2009. – 598 с.
26. Супер агроном. Посівна площа за культурами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://superagronom.com/blog/657-posivni-ploschi-osnovnihsilskogospodarskih-kultur-za-2010-2019-roki>

27. УкрАгроКонсалт. Розробка стратегій агробізнесу України. Інвестиційний клімат. Факторіальний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bsg.ukragroconsult.com/data/research/2017-2022-razvitie-strategiiagrarnogo-biznesa-ukrainy-investicionnyi-klimat-faktorny-analiz>
28. Український клуб агробізнесу. Фінансування агробізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya
29. Agropolit. Ukrainian organic production and export [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/infographics/view/95>
30. Car release special offers. Top-5 Germany automobile companies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carleasespecialoffers.co.uk/blog/top-5-german-car-brands/>
31. CEIC. Germany GDP per capita [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/germany/gdp-per-capita>
32. Destatis. Germany employment by sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/EN/Themes/Labour/Labour-Market/Employment/_node.html
33. Destatis. Germany exports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/EN/Press/2020/02/PE20_039_51.html
34. European commission. Ukraine trade [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farmingfisheries/farming/documents/agrifood-ukraine_en.pdf
35. Eurostat. Germany import/export to Ukraine and Ukraine export/import to Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukraine-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

36. Export GOV. Top Ukrainian agricultural export [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.export.gov/apex/article2?id=Ukraine-AgriculturalMachinery>
37. FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/faostat/en>.
38. Federal foreign office. Trade between Germany and Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.auswaertigesamt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ukraine-node/ukraine/228182>
39. Federal ministry of food and agriculture. 2035 Arable Farming Strategy - Discussion Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/ackerbaustrategieen.html>
40. Federal ministry of food, agriculture and consumer protection. Germany agricultural industry report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/8749451/German_Agriculture_Facts_and_Figures
41. Fraunhofer Institute for Solar Energy Systems ISE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ise.fraunhofer.de/en/press-media/pressreleases/2020/net-energy-production-first-half-of-2020.html>
42. German association of the automotive industry. The German car classic index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vda.de/en/topics/automotive-industry-and-markets/historic-vehicles/thegerman-classic-car-index.html>
43. Germany trade and invest України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gtai.de/gtai-en/invest/industries>
44. Germany works. Chemical industry in Germany report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://germanyworks.com/branch/chemical-industry/>

45. GISMA business school. Main industries in Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gisma.com/blog/germanys-biggestindustries>
46. Global GPS services. Top countries by GDP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://globalpeoservices.com/top-15-countries-by-gdp-in-2020/>
47. GTAI. Automobile industry overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.gtai.de/resource/blob/64100/07f5613dd96b786a118a106788e3b988/20200812_IO_Automotive_Web%20\(1\).pdf](https://www.gtai.de/resource/blob/64100/07f5613dd96b786a118a106788e3b988/20200812_IO_Automotive_Web%20(1).pdf)
48. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
49. Observation of economic complexity. Trade between Germany and Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/deu/partner/ukr>
50. ОЕС. Germany products` import [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oec.world/en/profile/country/deu>
51. Research Germany. Electricity industry. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgermany.com/product/top-companies-in-the-electricalindustry-list-of-the-largest-electrical-engineering-companies/>
52. Statista. Germany automobile industry data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/3202/automobile-industry-ingermany/#dossierSummary>
53. Statista. Germany GDP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/295444/germany-gross-domestic-product/>
54. Statista. Germany import of goods and services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/295618/germany-value-ofimports/>
55. Statistisches bundesamt України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/EN/Press/2020/01/PE20_018_811.html

56. The chemical industry in Germany 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gtai.de/gtai-en/invest/service/publications/the-chemicalindustry-in-germany-64526>
57. Trading economics. Germany car production [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/germany/car-production>
58. Trading economics. Germany GDP [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/germany/gdp>
59. World bank. Logistics Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lpi.worldbank.org>
60. World grain. Germany grain policy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.world-grain.com/articles/12055-focus-on-germany>
61. World top exports [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.worldstopexports.com/germanys-top-import-partners/>